

Kuulovammainen lapsi päiväkodissa

Ulkopuolinen vai tasavertainen ryhmän jäsen?

Talvikki Tala

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi (AMK)
2015

Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Talvikki Tala	Vuosi	2015
Ohjaaja	Sari Leppälä, Rauni Rätty		
Toimeksiantaja			
Työn nimi	Kuulovammainen lapsi päiväkodissa		
Sivumäärä	54		

Opinnäytetyöni käsittelee kuulovammaisuutta päiväkodissa. Tavoitteenani oli selvittää, miten kuulovammaisen lapsen erityistuki rakentuu päiväkodissa ja miten kuulovammaisen lapsen integraatio päiväkotiryhmään toteutuu. Tarkastelin myös, miten yhteistyö toimii kuulovammaisen lapsen perheen ja päiväkodin välillä. Näistä muodostuu myös opinnäytetyön tutkimuskysymykset: Miten kuulovammaisen lapsen erityistuki rakentuu päiväkodissa? Miten kuulovammaisen lapsen integraatio päiväkotiryhmään toteutuu? Miten yhteistyö toimii kuulovammaisen lapsen perheen ja päiväkodin välillä?

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitteelin kuulovammaisuutta, kuulovammaisen lapsen integraation toteutumisen edellytyksiä, päivähoiton henkilökunnan roolia vuorovaikutuksen, kommunikaation edistäjänä ja tukijana sekä toiminnan suunnittelijana ja arvioijana. Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö sekä kasvatuskumppanuussuhde ja sen luominen on osa teoriaosuutta. Opinnäytetyö on laadullinen. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua, jotka tein kolmessa eri päiväkodissa lastentarhanopettajille. Analyysimenetelmänä käytin teemoittelua.

Haastatteluiden tulosten perusteella kuulovammaisen lapsen, tässä tapauksessa sisäkorvaistutetta käyttävän, integrointi päiväkotiin on kaikin puolin onnistunutta ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö sujuu hyvin. Tuloksista selviää paljon hyviä arvokkaita lastentarhanopettajan näkemyksiä kuulovammaisen lapsen kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Vuorovaikutussuhteiden ja kommunikaation tukemisesta lasten oman aktiivisuuden ja omatoimisuuden ansiosta ei tähän opinnäytetyöhön ehkä saatu riittävästi vastauksia.

Avainsanat Kuulovammaisuus, sosiaalinen integraatio, kasvatuskumppanuus.

Social services
Bachelor of social services

Author	Talvikki Tala	Year	2015
Supervisor(s)	Sari Leppälä, Rauni Rätty		
Commissioned by			
Subject of thesis	Hearing-impaired child in day-care center		
Number of pages	54		

My thesis focuses on hearing-impaired child in day-care center. My main goal is find out how hearing-impaired child gets special support in daycare and how hearing-impaired child's integration happens. I'm going to find out how co-operation succeed between hearing-impaired child's family and daycare employees. These themes forms my thesis research questions.

My thesis theoretic part focuses on hearing disability, what is requirement of hearing-impaired child's integration in daycare and daycare employees role to improve interaction, communication and activity planner and reviewer. Working with parents and parenting partnership is part of theoretic totality.

This thesis is qualitative. I have used theme interview as a research material collecting. I have interviewed kindergarten teachers in three different daycare centers. I have put answers in themes as an analysis method.

Based on interviews, the results of the hearing impaired child , in this case, the cochlear implant use, the integration of the day-care center has been successful in all respects and with the parents co-operation is going well . The results showed a lot of good valuable kindergarten teachers hearing the views of disabled children overall support. This thesis support the interaction of relations and communication, thanks to the children's own activity and independence may not be obtained sufficient answers.

Key words Hearing-impaired, social integration, parenting partnership.
SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
2.1	Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ja kohderyhmän kuvaus	8
2.2	Tutkimusotteesta sekä tutkimus ja analyysimenetelmistä	9
2.3	Opinnäytetyön eettisyydestä	11
3	KUULOVAMMAISUUS	14
3.1	Kuulovammaisuudesta yleisesti	14
3.2	Kuulovammaisen lapsen kommunikaation ja vuorovaikutuksen kehittämisestä	15
3.3	Kuuloapuvälineet vuorovaikutuksen tukena	18
4	KUULOVAMMAINEN LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA	20
4.1	Päivähoidossa aloittaminen sekä integraatio ja inklusio	20
4.2	VASU eli varhaiskasvatussuunnitelma ja henkilökohtainen toiminta- ja kuntoutussuunnitelma kuulovammaisen lapsen kehityksen tukena	24
4.3	Päiväkodin kuunteluolosuhteiden merkitys kuulovammaisen lapsen kannalta	26
4.4	Päiväkodin henkilökunta kuulovammaisen lapsen ohjaajana ja toiminnan suunnittelijana	27
5	PÄIVÄHOIDON HENKILÖKUNTA KUULOVAMMAISEN LAPSEN PERHEEN TUKIJANA JA KASVATUSKUMPPANINA	31
5.1	Päivähoidon henkilökunta kuulovammaisen lapsen vuorovaikutuksen tukijana	31
5.2	Kasvatuskumppanuussuhde henkilökunnan ja vanhempien välillä	32
5.3	Päiväkodin yhteistyökumppaneista ja yhteistyö perheen kanssa	34
6	TULOKSET	36
6.1	Kieli, kommunikaatiomenetelmät ja kuuloapuvälineet	36
6.2	Kuulovammaisen lapsen avustaja	38
6.3	Sosiaalinen integraatio ja tasavertaisuus	40
6.4	Päiväkodin tilojen toimivuus ja kuunteluolosuhteet	44
6.5	Lastentarhanopettajan koulutuksen antamat valmiudet työskennellä kuulovammaisen lapsen kanssa päiväkodissa	45
6.6	Päiväkodin henkilökunta toiminnan suunnittelijana	46

6.7 Avoin kasvatuskumppanuussuhde ja toimiva yhteistyö päiväkodin ja perheen välillä	49
7 POHDINTA.....	50
LÄHTEET.....	52

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee kuulovammaisuutta päiväkotimaailmassa ja sen tarkoituksena on selvittää, saako kuulovammainen lapsi siellä tarvittavan tuen ja aseman ennen kaikkea tasavertaisena ryhmän jäsenenä. Tärkeimmän yhteistyökumppanin, perheen, kuuleminen ja tukeminen osana päiväkodin työskentelyä on opinnäytetyöni yksi tarkastelun kohde. Opinnäytetyöni analyysi koostuu teoriaosuudesta, sekä tuloksista. Tutkimuskysymyksiin, joita on kolme, olen pyrkinyt hankkimaan vastauksia teemahaastatteluiden avulla. Haastattelin kolmea lastentarhanopettajaa, jotka työskentelivät juuri sillä hetkellä kuulovammaisen lapsen kanssa. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teemoittelua, joka tuntui luonnolliselta, kun haastattelut olivat valmiiksi teemoittain suoritettu. Kuulovammojen ja kuulovammaisten lasten määrä on lisääntymässä ja yhä useammin erityistä tukea tarvitsevat lapset integroidaan tavalliseen päiväkotiryhmään. Suurin osa kuulovammaisista lapsista saa sisäkorvaistutteen, kuten kaikki tämän opinnäytetyön kolme kuulovammaista lasta ovat saaneet. Kuulovammainen lapsi päiväkodissa aiheena on tärkeä, sillä kuulovammaisia ihmisiä on ja tulee aina olemaan. Lapsen tulee saada päiväkodissa tasa-arvoinen asema ryhmässään, ikä- ja kehitystasoonsa nähden oikeanlaista toimintaa ja tekemistä ja tarvitsemansa tuen. Lapsen kehitykseen ja kasvuun tulee kiinnittää erityistä huomiota, sillä yksi aisteista, kuulo, voi mahdollisesti puuttua jopa kokonaan.

Valmistun sosionomiksi ja tarkoitukseni on saada lisäksi lastentarhanopettajan kelpoisuus. Opinnäytetyöni käsittelee kuulovammaisuutta päiväkodissa luonnollisesti lastentarhanopettajan näkökulmasta. Kiinnostukseni kuulovammaisuutta kohtaan pohjautuu omiin henkilökohtaisiin kokemuksiini ja tulevaisuudessa minulla olisi kiinnostusta työskennellä erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Kokemukseni ja opinnäytetyöni ansiosta minulla olisi vahvempi pohja työskennellä kuulovammaisten lasten kanssa, eikä siitä olisi haittaa myöskään muiden erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskennellessä. Aihe on rajattu siten, että kuulovammaisuutta käsitellään päiväkotimaailmassa ja

siten, että kuulovammainen lapsi on integroituna tavalliseen päiväkotiryhmään. Lastentarhanopettajien haastattelu antaa minulle selkeimmän kuvan kuulovammaisen lapsen ohjaamisesta ja tukemisesta sekä vanhempien kanssa työskentelystä.

2 OPINNÄYTETYÖN TEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä kappaleessa käsittelen opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä, jotka ovat muodostuneet tutkimusongelman kautta. Kerron myös tämän opinnäytetyön kohderyhmästä ja eettisyydestä sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmästä.

2.1 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ja kohderyhmän kuvaus

Miten kuulovammaisen lapsen erityistuki rakentuu päiväkodissa?

Miten kuulovammaisen lapsen integraatio päiväkotiryhmään toteutuu?

Miten yhteistyö toimii kuulovammaisen lapsen perheen ja päiväkodin välillä?

Kaikkia tutkimuskysymyksiä käsitellään lastentarhanopettajien näkökulmasta. Aion selvittää, kuinka arki päiväkotimaailmassa sujuu, kun siellä on kuulovammaisen lapsi, eli tarkastelen kuulovammaisen lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin tukemista, eteen tulleita haasteita ja hyväksi koettuja toimintatapoja. Otan selvää myös sosiaalisen integraation toteutumisesta kuulovammaisen lapsen kohdalla, eli onko hän tasavertainen ja aktiivinen toimija lapsiryhmässä. Selvitän, onko yhteistyö kuulovammaisen lapsen perheen kanssa lapsen ja perheen tarpeita tukevaa ja huomioivaa sekä sitä, antaako lastentarhanopettajan koulutus ammattilaisten mielestä riittävästi pätevyyttä toimia kuulovammaisen lapsen ohjaajana ja perheen tukijana. Näihin kysymyksiin haen vastauksia teemahaastattelun avulla.

Opinnäytetyöni tavoitteena on oman ammatillisen kehittymisen lisäksi antaa päivähoitossa työskenteleville henkilöille kuvaa siitä, minkälaisia haasteita kuulovammaisen lapsen kanssa työskennellessä voi mahdollisesti tulla ja esitellä, kuinka haastattelemani kuulovammaisen lapsen kanssa työskennelleet lastentarhanopettajat ovat löytäneet erilaisia keinoja arjen helpottamista ja haastavia tilanteita varten. Lukija voi saada oivalluksia kuulovammaisen lapsen tukemiseen ja sosiaalisen integraation edistämiseen liittyen. Lukija voi saada

myös kuvaa kuulovammaisen lapsen ominaispiirteistä ja millaisissa asioissa erityisen tuen tarve tulee esiin kuulovammaisella lapsella.

Haastattelin kolmea lastentarhanopettajaa Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin alueelta. Kahdella heistä oli sosionomikoulutus ja kolmannella ”vanhan mallin” lastentarhanopettajaopistosta kolmivuotinen lastentarhanopettajan tutkinto. Toinen sosionomiksi valmistuneista toimi lastentarhanopettajana esikouluryhmässä. Työkokemus varhaiskasvatuksen puolelta heillä vaihteli seitsemästä, lähes kolmeenkymmeneen vuoteen. Pidempään varhaiskasvatusalalla olleella oli ainoastaan aiempaa kokemusta kuulovammaisen, heikkokuuloisen, lapsen kanssa toimimisesta, jolloin tarvitsi kiinnittää huomiota ohjeiden antamiseen, sekä puhumiseen lapsen lähietäisyydellä. Kaikki haastateltavat olivat toimineet kuulovammaisen lapsen kanssa viime syksystä lähtien. Kuulovammaiset lapset olivat iältään 2-, 4- ja 6-vuotiaita. Ikäjakama päiväkotiryhmissä oli 2-5, 3-5 ja esikoulussa 6 vuotta.

2.2 Tutkimusotteesta sekä tutkimus ja analyysimenetelmistä

Laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus yrittää selvittää kokonaisvaltaisesti jotain ilmiötä ja mistä siinä on kyse. Se sopii hyvin tilanteeseen, jossa halutaan tutkiskella jotain aihetta syvällisemmin, tämän opinnäytetyön tapauksessa kuulovammaisuutta. Laadullinen tutkimus voi tutkia jotain tiettyä aihetta hyvin perusteellisesti, kuitenkin koskaan yleistämättä siitä mitään. (Kananen 2014, 16-17) Minun opinnäytetyöni on laadullinen, sillä haluan selvittää, onko kuulovammaisen lapsi päiväkotiryhmässään tasavertainen jäsen. Tätä selvittäessä tarvitsen paljon syvällistä tietoa, niin kuulovammaisuudesta, kuin integraatiosta, sekä käytännön tietoa ja kokemuksia kuulovammaisten lasten kanssa työskentelystä lastentarhanopettajilta. Tutkittavien, eli opinnäytetyöni tapauksessa haastateltavien lastentarhanopettajien näkökulma ja näkemykset ovat pääroolissa. Opinnäytetyöstäni tekee laadullisen se, että olen käyttänyt aineistonkeruussa kolmen haastattelemani lastentarhanopettajan vastauksia, ja haastattelukysymykset on muotoiltu niin että niihin on ollut mahdollisuus vastata

laajastikin ja monipuolisesti mutta silti aiheessa pysyen. Olen analysoinut kerättyä aineistoa huolellisesti ja aikaa säästelemättä sekä pyrkinyt ottamaan pieniä ja yksityiskohtaisia seikkoja huomioon.

Opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmä on teemahaastattelu. Teemahaastattelussa käydään läpi aiemmin suunniteltuja teemoja haastateltavien kanssa. Keskustelu etenee vapaasti, eikä tarvitse noudattaa mitään järjestystä tai puhua kaikkien haastateltavien kanssa kaikista aiheista yhtä laajasti. Tarkoituksena on, että haastattelija voi keskittyä keskusteluun, joten hän on tehnyt mahdollisimman lyhyet muistiinpanot keskusteltavista teemoista. Pikkutarkat kysymykset ovat teemahaastattelussa syytä unohtaa, eli teemoista ja niihin liittyvistä alateemoista pyritään keskustelemaan mahdollisimman vapaasti. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Teemahaastattelussa on tietynlaisia ominaispiirteitä. Haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen, minun opinnäytetyöni tapauksessa kuulovammaisen lapsen päiväkodin arjessa mukana olemisen ja työskentelyn. Haastattelija on alustavasti tutustunut tarkasteltavan aiheen tärkeisiin osiin, rakenteisiin ja kokonaisuuteen ja sitä kautta on päässyt tiettyihin oletuksiin. Haastattelija kehittää haastattelurungon. Haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka työn tekijä on ennalta analysoinut. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006. Hakupäivä 7.4.2015)

Käytin aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua, ja teemahaastatteluaineistoa ajatellen se tuntui luonnollisimmalta. Teemahaastattelua varten on luotu tietyt teemat ja niiden pohjalta on helppo lähteä analysoimaan kerättyä aineistoa. Litteroinnin, eli haastattelussa nauhoitetun aineiston puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen, aineisto järjestellään teemoittain. Tuloksia kirjoittaessa teemojen esittelyn yhteydessä voidaan käyttää suoraan haastatteluista sitaatteja, joka havainnollistaa ja avaa lukijalle tutkittavaa asiaa, ja että työtä tehdessä tutkijalla on ollut aineistoa, johon hän pohjaa analyysinsä. Päädyin käyttämään teemoittelua analyysimenetelmänä, sillä olin saanut jaoteltua teoriaosuuden ja haastattelurungon selkeästi teemoittain ja aihealueittain, että oli luontevaa jatkaa samaa linjaa myös aineiston analyysin

kanssa. Se helpotti ja selkiytti prosessin etenemistä sekä piti työn kasassa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006. Hakupäivä 7.4.2015; Hirsjärvi & Hurme 2014, 47)

Valitsin haastateltavikseni juuri lastentarhanopettajia, sillä valmistun itse sosionomiksi saaden lastentarhanopettajan pätevyuden ja se vaikuttaisi olevan tulevaisuuden ammattini. Halusin siis kuulla juuri lastentarhanopettajien kokemuksia ja näkemyksiä kuulovammaisen lapsen kanssa työskentelemisestä. Halusin kuulla, kuinka he soveltavat tietämystään erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa toimimiseen, ja mitä asioita he ottavat huomioon enemmän kuin silloin kun ryhmässä ei ole kuulovammaista lasta. Oli myös tärkeää, että haastateltavan ryhmässä oli siihen aikaan kuulovammaisen lapsi, että asiat olivat tuoreita, eikä muistin varassa. Lähdin hankkimaan mahdollisia haastateltavia lähikuntien päivähoidon johtajien kautta, mutta haastateltavia ei löytynyt, tai en saanut vastausta. Lähestyin seuraavaksi eri kaupunkien erityislastentarhanopettajia, joilla olikin kertoa, että heidän kunnassaan tietyssä päiväkodissa oli kuulovammaisen lapsi. Sain kolmen päiväkodin ja lastentarhanopettajan tiedot eri paikkakunnilta. Otin heihin yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse, esitin asiani ja pian sovin haastatteluaja, sekä lähetin heille haastattelurungosta raakaversioon. Tämän jälkeen aloin muodostamaan tarkempia kysymyksiä haastattelua varten, lähetin haastateltaville vanhempien suostumuslomakkeet ja vielä ennen haastattelua varmistin sen ajankohdan. Haastatteluiden kestot olivat tunnista puoleentoista ja sain haastateltavilta luvan nauhoittaa ne. Vanhempien suostumuslomakkeet sain allekirjoitettuna haastattelun yhteydessä.

2.3 Opinnäytetyön eettisyydestä

Hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti ja ihmisen yksityisyyden suojaa kunnioittaen olen opinnäytetyössäni jättänyt pois kaikenlaisen tiedon, mistä haastateltavien ja tutkittavien henkilöllisyys voisi paljastua. Haastavuutta on tuonut se, että kuulovammaisia lapsia on vähän. Ennen haastattelua laadin jokaisen kuulovammaisen lapsen vanhempia varten suostumuslomakkeen, jonka

haastateltava lastentarhanopettaja antoi heille. Suostumuslomakkeessa kerroin opinnäytetyöni aiheen ja tutkimuskysymykset sekä kysyin, saako heidän lapsen asioita käsitellä haastattelussa. Käytän opinnäytetyössä henkilöiden nimenä ”kuulovammainen lapsi” tai ”lapsi” sekä ”haastateltava”. Yksittäistapauksissa tutkittavan tunnistaa iästä. Haastattelun nauhoitukseen sain jokaiselta lastentarhanopettajalta suostumuksen. Jokaisen nauhoituksen litteroituani, tuhosin äänitteet, sekä myöhemmin litteroidut materiaalit asianmukaisesti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006. Hakupäivä 2.10.2015)

Olen opinnäytetyötä tehdessäni pyrkinyt toimimaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, käyttänyt tieteellisen tutkimuksen vaatimusten mukaisia ja eettisiä menetelmiä tiedonhankinnassa ja arvioinnissa. Olen tehnyt opinnäytetyön suunnitelman, toteutuksen, analysoinnin ja raportoinnin tarkasti ja huolellisesti. Olen tätä työtä tehdessäni käyttänyt ja tutkinut kunnioittaen lähdemateriaalia, ja ottanut huomioon muiden tutkijoiden tekemiä tutkimuksia. Jo itse opinnäytetyön aiheen valitsemiseen liittyy tutkimuseettisiä kysymyksiä. On selvitettävä, minkälaista tietoa ja hyötyä opinnäytetyöstä tullaan saamaan, ja onko työ merkityksellinen ja toteuttamisen arvoinen. On valittava myös, kenen tarpeesta ja kenen ehdoilla opinnäytetyön aihe valitaan. On mietittävä myös miksi tutkitaan kyseistä asiaa. Opinnäytetyöstä on tehtävä suunnitelma ja haettava tutkimuslupa sekä toimeksiantosopimus. Opinnäytetyön tekijä on vastuussa suostumuksen hankkimisesta kaikilta tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä ja pitää huolen että he ovat tietoisia mitä asiaa käsitellään ja mitä kerättyjä tietoja tullaan opinnäytetyössä kertomaan. Heille selvitetään myös, että heidän identiteettisuojojansa ja kerättyjen tietojen täydellinen luottamuksellisuus turvataan. Osallistujat ovat myös vapaita lopettamaan osallisuutensa opinnäytetyöhön milloin tahansa. Kerätty tieto käsitellään aina huolellisesti, tarkasti ja mitään muuttelematta. Aineiston käsittelemisestä huolehtii ainoastaan opinnäytetyön tekijä ja se hävitetään asianmukaisesti sen jälkeen kun sitä on säilytetty turvallisesti riittävän kauan osallistujien etua ajatellen. Tulosten raportoinnissa opinnäytetyön tekijän pitää pyrkiä esittämään tulokset tarkasti ja huolellisesti, sillä opinnäytetyön luotettavuutta ja uskottavuutta voidaan arvioida niiden perusteella. Lukijan tulee myös voida arvioida opinnäytetyön tekijän

tekemiä ratkaisuja ja niiden perusteluja. Eettisyyteen liittyviä asioita ovat myös lähdekritiikki, tiedon luotettavuus ja soveltuvuus. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka. 2006. Hakupäivä 2.10.2015; Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2015. Hakupäivä 2.10.2015)

3 KUULOVAMMAISUUS

Kuulo tarkoittaa kykyä havainnoida ääntä. Kuulon avulla ihminen saa tietoa ympäröivästä maailmasta, kykenee olemaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja orientoitumaan ympäristöön, sekä olemaan tietoinen ympärillä tapahtuvista asioista, mikä on turvallisuustekijä. Kuulojärjestelmä koostuu korvasta ja keskushermoston kuuloon liittyvistä radoista ja keskuksista aivoissa. (Kuuloliitto 2009, hakupäivä 7.2.2014; Jauhiainen 2008, 67)

Korvan tehtävänä on välittää ääntä aivoihin. Ihmisen kuulo- ja tasapainoelin alkaa kehittyä jo varhain sikiökauden aikana sisäkorvasta. Korvan ulommat osat kehittyvät lopullisesti vasta murrosiän jälkeen. Korva jaetaan kolmeen osaan: ulko-, väli- ja sisäkorva. Ulkokorva koostuu korvalehdestä ja korvakäytävästä, joka johtaa tärykalvolle. Korvalehden tehtävänä on kerätä ja vastaanottaa ääniaaltoja, ohjata ne eteenpäin ja suojata tärykalvoa sekä väli- ja sisäkorvaa. Välikorva on ilmatäytteinen ontelo ohimoluussa, joka muodostuu tärykalvosta ja kuuloluista: vasara, alasin ja jalustin. Ääni siirtyy tärykalvon värähtelyn ja kuuloluiden kautta sisäkorvaan, kuuloelimeen nimeltä simpukka. Simpukassa ääni muuttuu hermoimpulsseiksi ja ne jatkavat edelleen matkaa kuulohermonsäikeiden kautta aivokuoren kuulokeskukseen. (Jauhiainen 2008, 63, 68-71; Kuulo-liitto 2009, hakupäivä 7.2.2014)

3.1 Kuulovammaisuudesta yleisesti.

Kuulovammainen on yhteisnimi kaikille, joilla on jonkinasteinen – tai laatuinen kuulovamma. Kuulovamma vaihtelee lievästä huonokuuloisuudesta kuurouteen. Kuulovammaisia ja huonokuuloisia Suomessa on noin 750 000- 760 000. Huonokuuloisuus ja kuulovammat ovat kasvussa väestön ikääntyessä. Työperäiset kuulovauriot ovat yleisiä, ja nuorien korviin kohdistuu nykyään paljon riskitekijöitä, kuten musiikin kuuntelu nappikuulokkeilla ja lisääntyvä vapaa-ajan melu. (Kauppinen & Sarjanoja 1993, 151; Kuuloavain 2012, hakupäivä 12.2.2014; Kuuloliitto 2009, hakupäivä 12.2.2014)

Lapsilla kuulovammaisuus voidaan jaotella kolmeen osaan: huonokuuloisuus, kuuroutunut ja kuuro. Kuuro lapsi on menettänyt kuulonsa ennen puheen oppimista tai ollut kuuro syntymästään. Kuuroutunut lapsi on menettänyt kuuronsa puheen oppimisen jälkeen. Nykyään käytetään myös termejä viittomakielinen ja sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi. Vaikka kaikkia kuuroja ja huonokuuloisia nimitetään kuulovammaisiksi, on tärkeää ottaa huomioon, että heillä voi olla hyvin erilaisia tarpeita, ja kielellisen kehityksen vaikeudet voivat erota toisistaan huomattavasti. Lapsen kuuloa tutkitaan synnytyssairaalassa ja neuvolassa ikäkausitarkastusten yhteydessä. Kun kuulovammaa epäillään lapsella, hänet lähetetään tarkempiin kuulontutkimuksiin. Kuulontutkimukset suoritetaan aina lapsen iän mukaan ja niissä käytetään usein eri menetelmiä. Lapsen perhe ja lähipiiri ovat tärkeässä asemassa kuulovammaa tutkittaessa. Lapsen kuulovamman varhainen toteaminen on tärkeää, jotta kuntoutus käynnistettäisiin ajoissa ja sitä kautta lapsi voisi alkaa kehittämään puhekieltä, joka voi auttaa vähentämään toiminnanvajausta ja haittaa lapsen myöhemmässä elämässä. (Pihlaja & Viitala 2004, 299-301; Opiskelutulkki, hakupäivä 12.2.2014; Jauhiainen 2008, 175; Takala & Lehtomäki 2005, 25-26; Kuuloavain 2012, hakupäivä 12.2.2014; Heinämäki 2000, 86; Kauppinen & Sarjanoja 1993, 153)

3.2 Kuulovammaisen lapsen kommunikaation ja vuorovaikutuksen kehittymisestä

Lapsen henkinen kehitys, havaintojen teko, tiedonhankkiminen ja muisti on pitkälti kielen varassa. Kieli antaa mahdollisuuden lapselle ilmaista itseään, oppia uusia asioita ja olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Normaali kielen ja puheen oppiminen tapahtuu näkö- ja kuuloaistin yhteistyön avulla, eli lapsi tarvitsee kieltä oppiakseen aktiivisen katseeseen perustuvan vuorovaikutussuhteen. Äidinkieleksi ja myös ensikieleksi kutsutaan sitä kieltä, joka on opittu ensimmäisenä. Lapsena voidaan oppia kahta, tai useampaa kieltä yhtä aikaa, jota kutsutaan kaksi- tai monikielisyydeksi. (Kauppinen & Sarjanoja 1993, 156; Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2000, 124-125; Kuuloavain 2014, hakupäivä 18.11.2014)

Kuulovammainen lapsi joutuu jatkuvasti vuorovaikutustilanteisiin, joissa puheesta ei kuuloapuvälineiden avullakaan saa täysin selvää. Taustahäly ja muu kilpaileva puhe vaikeuttaa puheen erottamista, mutta ratkaisevana tekijänä puheen erottamisessa kuulovammaisilla lapsilla pidetään huuliolukua. Huulioluku täydentää lapsen epätäydellisesti kuulemaa puhetta ja näin lapsi voi olla vähemmän riippuvainen puheen akustisista ominaisuuksista. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2000, 125)

Kuulovammaisella lapsella puheen selkeys riippuu siitä, kuinka vaikea ja minkä tyyppinen kuulovamma on, eli esimerkiksi vaikeasti kuulovammaisen lapsen puhe on usein epäselvää ja vokaalivoittoista, tai niin sanottua ”omaa puhetta” jota muiden on vaikea ymmärtää. Yksilöllisen puheterapian tarve on suuri. Vuorovaikutus liittyy kosketukseen, katseeseen ja ääneen. Puhumista ja ääntelyä ei kannata lopettaa, vaikka lapsella todettaisiin kuulovamma, sillä vaikea kuulovammakaan ei välttämättä estä aistimasta ääniä kehon kautta, mutta tässä tapauksessa katseen ja kosketuksen merkitys on suuri, ja vuorovaikutus on lapselle miellyttävämpää. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2000,125-126; Kuuloavain 2014, hakupäivä 6.10.2014; Kauppinen & Sarjanoja 1993, 156-157)

Puhekieli perustuu kuuloon, ja kuulovammainen lapsi voi oppia puhekielen harjoittelemalla sitä kuulon ja huulitaluvun avulla. Kuuro lapsi ei pysty käyttämään kuuloa apunaan kielen oppimisessa, joten lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on tärkeää, että hänellä on kieli, joka on lähimpänä hänen omaa ilmaisutapaansa. Lapsi käyttää näköään, ilmeitä, eleitä, liikkeitä ja koko vartaloaan kielen oppimisen alkuvaiheessa. Kun lapsi kasvaa, sanallinen kommunikaatio tulee tärkeämmäksi. Koska kuuron tai vaikeasti kuulovammaisen lapsen kielen oppiminen on vaikeutunut, häntä tulisi rohkaista ilmeiden ja eleiden käyttöön näyttämällä esimerkkiä ja samalla ohjata häntä viittomakielen käyttöön. Viittomakielen käyttö ei poissulje puhetta, vaan viittomien ohella lapsen tulee puhua, jotta oppisi vähitellen huulitaluvun ja puhumaan itse. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2000,125-126; Kuuloavain 2014, hakupäivä 6.10.2014; Kauppinen & Sarjanoja 1993, 156-157)

Lapsen kuulovamman toteamisen jälkeen aletaan pohtia, mikä kommunikaatiokeino on sopivin. Kommunikaatiokeinoon valinta riippuu pitkälti lapsen kuulovamman asteesta ja siitä, ovatko vanhemmat kuulevia. Huonokuuloisen lapsen kanssa kuulokojeeseen totuttelun jälkeen aletaan tutkia, onko pelkkä puhe riittävä kommunikointikeino vai tarvitaanko tueksi esimerkiksi viittomia, sormiaakkosia, korostettua artikulaatiota tai kuvia. Lievästi huonokuuloiset eivät yleensä käytä viittomakieltä. Pienen lapsen kanssa kielen merkitys ei ole suuri, mutta lapsi alkaa nopeasti omaksua käsitteitä ja silloin on tärkeää, että myös kuuro lapsi saa tuekseen kielen jolla kommunikoida. Kun kuuro lapsi opettelee viittomakielen varhain, hän on yleensä samalla tasolla kielitaitonsa kanssa kuulevien ikätovereidensa kanssa. Kuulovammaisen lapsen kielellisen kehityksen riskitekijöiksi mainitaan se, että lapsi ei pysty havaitsemaan puhetta kuulonsa avulla tarpeeksi ja se, että vanhemmilla ei ole tarjota viittomakielisessä kotiympäristössä viittomakieltä äidinkielenä ja he voivat kokea uuden vieraan kielen opetteluun stressaavaksi. (Launonen & Korpijaakko-Huuhka 2000, 129; Takala & Lehtomäki 2005, 29-30)

Viittomakieli on itsenäinen kieli, joka perustuu käsien ja suun liikkeisiin, eleisiin ja ilmeisiin. Vaikka viittomakielessä puhuminen ei ole pääroolissa, se on yhtä ilmaisuvoimainen kuin puhuttu kieli. Viitotussa suomessa käytetään ikään kuin kahta kieltä, eli puhumisen ohessa käytössä on tukiviittomat. Usein sisäkorvaistutteen saaneet lapset käyttävät yhtenä kommunikoinnin tukimenetelmänä viitottua suomea. Pelkkiä tukiviittomia (avainviittoma tai selkoviittoma ja nalle-viittoma) käytetään opetuksessa puheen tukena. Tukiviittomien tarkoitus on puheen ohessa tehostaa jotain yksittäisiä ydinsanoja. Jos lapsi viittoon, henkilökunnan on ainakin osan osattava viittomia. Alun perin kuuroutuneille kehitetty MHS-menetelmä erottaa vaikeasti havaittavat äänteet toisistaan. Käsimerkit tehdään kasvojen lähellä, jotta puhetta on helpompi seurata. MHS-menetelmä on harvinainen Suomessa. Taktiilisuuutta käytetään yleensä silloin kun henkilöllä on kuulovamman lisäksi näkövamma, eli viittomakieli muuttuu kädestä käteen ja keholle viittomiseksi. Huulioluvussa kuultua täydennetään suun ja kielen liikkeiden, ilmeiden ja eleiden seuraamisella. Jos lapsi käyttää näitä menetelmiä, tulee hänellä tarvittaessa olla avustaja, joka

hallitsee lapsen kommunikointimenetelmän. Viittovalalla lapsella on myös oikeus tulkkipalveluihin erilaisissa tilanteissa. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 22.10.2014; Takala & Lehtomäki 2005, 34-35, 38; Kuuloliitto 2011,16; Kuurojen liitto 2014, hakupäivä 18.11.2014; Kuurojen liitto ry 2010, 5, 9)

3.3 Kuuloapuvälineet vuorovaikutuksen tukena

Kun lapsella todetaan kuulon kuntoutusta vaativa kuulovamma, hän tarvitsee avukseen kuuloapuvälineen. Kuulon kuntoutukseen kuuluu kuuloapuvälineen lisäksi erilaisia kuntoutustoimenpiteitä, jotka laaditaan kuntoutussuunnitelman avulla. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 18.9.2014; Kuuloliitto 2011, 11)

Kun kuulovamma todetaan, lähdetään yleensä ensin sovittamaan lapselle kuulokojetta. Kuulokoje on äänenvahvistin, jonka tarkoituksena on vahvistaa ääntä sillä/niillä taajuusalueilla, joilla kuulovamma on. Kuulovammainen käyttää usein kuulokojetta molemmissa korvissaan. Sisäkorvaistute on sähköinen kuulokoje, joka asennetaan yleensä silloin, kun tavallisen kuulokojeen tuoma apu ei ole riittävä. Lapsi on usein kuuroutunut, vaikeasti tai erittäin vaikeasti kuulovammainen ja sisäkorvaistutteen avulla lapsi voi kuulla kuin huonokuuloinen lapsi ja se mahdollistaa kielen oppimisen kuulonvaraisesti. Lapsi, jolla on sisäkorvaistute, on usein integroituna normaaliin päivähoitoon tai on sijoitettuna kuulovammaisten lasten erityisryhmään. Aivorunkoimplantin asennusta harkitaan silloin, kun kuulovammaisen kuulohermo on vaurioitunut estäen sisäkorvaistutteen käytön. Aivorunkoimplantti muistuttaa hyvin läheisesti sisäkorvaistutetta, mutta se stimuloi suoraan aivorunkoa sähköimpulsseilla. Aivorunkoimplantit eivät ole Suomessa yleisiä ja niitä on asennettu aikuisille. (Snellman & Lindberg 2007, 7; Kuuloavain 2014, hakupäivä 18.9.2014; Jauhiainen 2008, 252-253, 259; Kuuloliitto 2011, 11; Snellman & Lindberg 2007, 7; LapCI ry 2014, hakupäivä 23.9.2014; Kuuloavain 2014, hakupäivä 23.9.2014; Kuuloliitto 2011, 12)

Päivähoidossa yleisin apuväline kuulokojetta käytävällä lapsella on radiotaajuudella toimiva FM-laite, eli ryhmäkuuntelulaite, joka siirtää

langattomasti puheen lähettimestä suoraan lapsella olevaan vastaanottimeen ilman ympäristön hälyääniä tai etäisyyden aiheuttamaa äänen vaimentumista. Induktiosilmukka siirtää magneettikentän välityksellä äänet puhujan mikrofonista suoraan kuulolaitteeseen. Induktiosilmukkaa käytettäessä kuulokojeen voi kääntää T-asentoon, jolloin kuulokojeen oma mikrofoni kääntyy pois päältä sulkien muut ympäristön hälyäänet ulkopuolelle. Infrapunajärjestelmää voi käyttää äänensiirto-kanavana esimerkiksi silloin, kun sisäkorvaistute liitetään langattomasti televisioon tai kotiteatteriin. Äänensiirto tapahtuu sisällä näkymättömien infrapunavalonsäteiden avulla. Kuulokojeeseen voidaan välittää ääntä ja puhetta myös sähköisen liittimen avulla yhdistettyä sähköjohtoa pitkin, joka voi olla hyödyllinen silloin, kun lapsen ei tarvitse liikkua paikasta toiseen. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 24.9.2014; Kuuloliitto 2011, 13; LapCI ry 2014, hakupäivä 24.9.2014; Jauhiainen 2008, 259)

4 KUULOVAMMAINEN LAPSI PÄIVÄHOIDOSSA

Kun kuulovammainen lapsi on päiväkodissa, huomioon tulee ottaa erilaisia seikkoja. Seuraavassa kappaleessa käsitellään muun muassa kuulovammaisen lapsen päivähoitossa aloittamiseen liittyviä asioita, sekä integraatioon, inklusioon, päiväkodin olosuhteisiin, varhaiskasvatussuunnitelmaan, sekä lapsen tukemiseen ja ohjaamiseen liittyviä asioita.

4.1 Päivähoitossa aloittaminen sekä integraatio ja inklusio

Kuulovammaiselle lapselle sopivan päivähoitomuodon valinnassa otetaan huomioon monta tekijää, esimerkiksi mille tukitoimille on tarvetta ja minkälaiset kielelliset taidot lapsi omaa. Lapsen perheen asuinpaikka vaikuttaa myös. Tärkeintä päivähoitomuodon valinnassa on, että se tukee mahdollisimman hyvin lapsen kokonaiskehitystä ja kielen kehitystä. Kuulovammaisen päivähoitovaihtoehdot ovat tavallinen päiväkotitukitoimin, kuulovammaisten lasten integroitu erityisryhmä, erityispäiväkoti tai perhepäivähoito. (Takala & Lehtomäki 2005, 74; Kuuloavain 2014, hakupäivä 25.11.2014; Pihlaja & Viitala 2004, 306)

Kuulovammaisen lapsen päivähoito päiväkodissa voidaan pääsääntöisesti järjestää tavallisessa ryhmässä. Päiväkodin vahvuuksina on ammattitaitoinen varhaiskasvatushenkilökunta, johon kuuluu lastentarhanopettajia, lastenhoitajia ja avustajia. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa työskentelevät säännöllisesti erityislastentarhanopettajat ja kiertävät erityislastentarhanopettajat. Kuulovammainen lapsi voi saada päiväkodissa tuekseen avustajan. Päiväkodissa esiintyvän kovan melun ja suurten ryhmäkokojen vuoksi kuulovammainen lapsi avustajasta huolimatta voi väsyä tarpeettoman paljon, eikä annetusta tuesta saa riittävästi irti, sillä lapsen oppimisen ja kielenkehityksen edistymiseksi edellytetään rauhallista kuunteluympäristöä ja selkeää puhemallia. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 26.11.2014; LapCI ry 2014, hakupäivä 26.11.2014)

Erityispäivähoidossa kiinnitetään huomiota lapsen yksilöllisiin, kuntoutuksellisiin ja kehityksellisiin tarpeisiin, ja turvataan tarvittavien tukitoimien toteuttaminen. Lapsen tuen tarpeesta riippuen, ryhmäkokoon voidaan vaikuttaa ja saatavilla on yleensä ryhmä- tai henkilökohtainen avustaja. Myös tilojen toimivuuteen, toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen kiinnitetään enemmän huomiota. Varhaiskasvatuksen pedagogista kuntoutusta erityistä tukea tarvitseville lapsille tarjotaan integroiduissa erityisryhmissä, joita muodostetaan tarpeen mukaan. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 26.11.2014; Salo 2013, hakupäivä 26.11.2014; Takala & Lehtomäki 2005, 74)

Erityisryhmässä kuulovammaisella lapsella on usein vertaisiaan kavereita, ja vanhemmilla on mahdollisuus tavata muita samassa tilanteessa olevia. Ryhmä koostuu kuulovammaisista lapsista ja sitä ohjaa koulutettu henkilökunta. Kuulovammaisten lasten integroidussa ryhmässä on sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia, että vertaislapsia ja siinä työskentelevät erityislastentarhanopettaja ja lastentarhanopettaja yhdessä lastenhoitajan ja ryhmäavustajan kanssa, joilla on kokemusta kuulovammaisuudesta. Erityispäiväkotiin on sijoitettuna erityistä tukea tarvitsevia lapsia, jossa kasvatuksellista kuntoutusta toteutetaan strukturoiduissa pienryhmissä. Integroidut erityisryhmät, sekä erityispäiväkodit sijaitsevat yleensä vain isoimmissa kaupungeissa, jolloin välimatkat voivat venyä pitkiä. Erityisryhmään ja integroituun ryhmään kuulovammaisen lapsi tulee lääkärin läheteellä. Kuulovammaisen lapsi voidaan sijoittaa myös perhepäivähoitoon, jossa pienessä ryhmässä kodinomaisessa ympäristössä korostuu perushoidon ja leikin merkitys. Perhepäivähoitajat ovat käyneet perhepäivähoitajakurssin tai muun hoito- tai kasvatusalan tutkinnon, jonka takia perhepäivähoidossa on myös hyvin vaihteleva erityisosaaminen. Ryhmässä voi olla isoja ikäeroja lasten välillä. (Kuuloavain 2014, hakupäivä 26.11.2014; Salo 2013, hakupäivä 26.11.2014; Takala & Lehtomäki 2005, 74)

Kun kuulovammaisen lapsi aloittaa päivähoitossa, on tärkeää että hän saa rauhassa tutustua uuteen päiväkotiympäristöön. Tutustumiskäyntien määrä vaihtelee lapsen sopeutumisen mukaan muutamasta kerrasta pariin viikkoon. On

toivottavaa, että edes toinen vanhemmista olisi mukana tutustumiskäynneillä, joiden aikana henkilökunta voi aloittaa luottamuksellisen ja avoimen suhteen luomisen vanhempiin. Heiltä saa paljon tärkeää tietoa liittyen lapsen kehitykseen, tutkimuksiin ja jokapäiväiseen elämään. Henkilökunta saa ymmärrystä siitä, miten lapsen kanssa ollaan ja toimitaan, mitä lapsi puuhaa mielellään, miten kommunikoidaan, sekä mikä on puheen ja viittomakielen osuus. Henkilökunta tarvitsee vanhempien välittämän tiedon lisäksi tietoja myös eri tutkimus- ja kuntoutusyksiköiltä, jotta voivat ottaa huomioon kuulovammaisen lapsen erityispiirteet ja huolehtia hänen ohjauksen jatkuvuudesta ja yhdenmukaisuudesta. Henkilökunnan havainnointi auttaa hahmottamaan lapsen kehityksen ja kielen tasoa. (Takala & Lehtomäki 2005, 75; Kauppinen & Sarjanoja 1993, 158)

Kuulovammaisen lapsen saapuessa ryhmään, on tärkeää että kuulovammaisuus tehdään tutuksi muille ryhmäläisille. Lapset voivat kuvitella miltä maailma tuntuu ilman ääniä ja tutustua kuulokojeeseen. Näiden asioiden avulla muut ryhmän jäsenet oppivat ottamaan huomioon, että kuulovammainen lapsi tarvitsee erityiset olosuhteet kuullakseen ja voivat vähentää melua ja kolinaa. Myös päiväkodin henkilökunnan tulee perehtyä kuulolaitteen tai korvaimplantin toimintaan. (Kauppinen & Sarjanoja 1993, 158; Heinämäki 2000, 87)

Integraatio päiväkodissa tarkoittaa sitä, että työskennellään yleisen yhteenkuuluvuuden eteen lapsiryhmässä. Erityistuen tarpeessa oleva lapsi tuodaan tasavertaiseksi ryhmän jäseneksi, mutta on muistettava, että lapsen ei tarvitse olla sopiva tai tietynlainen ryhmään, vaan päiväkodin on muokkautettava kaikille lapsille sopivaksi. Integraatio toteutuu fyysisenä, toiminnallisena ja sosiaalisena. Fyysinen integraatio tuo lapsiryhmän yhteen. Yhteistyö ryhmien kesken, yhteinen tekeminen ja samojen resurssien käyttäminen tarkoittaa toiminnallista integraatiota. Sosiaalinen integraatio edistää erilaisuuden hyväksymistä ja luo myönteisiä sosiaalisia suhteita lasten välille. Integroinnin avulla lapsi pääsee kehittämään sosiaalisia taitojaan ja vahvistaa samalla sosiaalista identiteettiään. (Pihlaja & Viitala 2004, 132, 136-137; Takala & Lehtomäki 2005, 97)

Erityistukea tarvitseva lapsi voi aloittaa päivähoitossa tavallisessa ryhmässä ja tukitoimet tuodaan mukana, jolloin voidaan puhua käsitteestä inkluusio. Integraatiota voidaan pitää inkluusion rinnasteisena käsitteenä tai integraatioon liittyvän keskustelun uusimpana vaiheena. Inkluusion pääajatuksena on se, että lapsi saisi osallistua päivähoitoon omalla asuinalueellaan ikätoveriensä kanssa. Inkluusio ei ole valmis malli, vaan ennemminkin jatkuva prosessi. Jotta inklusiivinen kasvatus toteutuu niin, että erityistä tukea tarvitseva lapsi saa parhaat mahdolliset kehittymisen edellytykset, pitää päiväkodin arjessa huomioida monia asioita. Päättarkoituksena on se, että lapsen yksilölliset tarpeet otetaan huomioon niin, että lapsi joutuu mahdollisimman vähän erilleen muusta lapsiryhmästä. Päivähoidon hallinnon, työntekijöiden ja vanhempien taholta vaaditaan sitoutumista, esimerkiksi työntekijöiden sitouduttua tulee heidän arvioida ryhmän toimintoja monesta näkökulmasta. Arvioinnilla pyritään hahmottamaan asioita siten, että ne sopisivat yhteen inklusiivisen kasvatuksen periaatteiden kanssa. Lisäksi vastaan voi tulla muutoksia, sekä uusia kokeiluja esimerkiksi pedagogisissa käytänteissä, joihin tulee olla valmis. (Pihlaja & Viitala 2004, 132, 136-137; Takala & Lehtomäki 2005, 97)

Sosiaalinen integraatio pyrkii tuomaan yhteen päiväkotiryhmän lapsia, hyväksymään erilaisuutta ja luomaan merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Sen toteutuminen vaihtelee tilanteittain. Päiväkodissa tyypillisesti lapset, joilla ei ole erityisen tuen tarvetta, solmivat usein ystävyys-suhteita keskenään ja myös leikkivät yhdessä. Erityistukea tarvitseva lapsi ei siis välttämättä saa olla tasa-arvoisesti osa ryhmän vuorovaikutusta ja hän voi osakseen saada erilaista kohtelua kuin muut ryhmän lapset. Lapsiryhmän leikeissä hän voi joutua ylihuolehtivaisuuden tai liiallisen hienotunteisuuden kohteeksi, vailla huomiota, tai jäädä kokonaan syrjään. Erityistukea tarvitseva lapsi saattaa joutua vähemmän ristiriitatilanteisiin, koska vuorovaikutusta saattaa olla vähän ja hänellä on aikuinen jatkuvasti läsnä. Ristiriitatilanteet ja konfliktit ovat tärkeä sosiaalisten taitojen kehittämistä ja niitä kokevat lapset osaavat jatkossa ratkoa tilanteita helpommin. (Pihlaja & Viitala 2004, 139; Ladonlahti & Naukkarinen & Vehmas 1999, 296-297)

Samat säännöt päiväkodissa koskevat kaikkia lapsia, mutta käytännössä erityistukea tarvitsevan lapsen tilanteessa muodostuu helpommin "etuoikeuksia" ja hänen toimintansa ryhmässä saattaa olla passiivista. Päiväkodissa henkilökunnan tulee tehdä töitä sen eteen, että erityistä tukea tarvitseva lapsi näistä haastavista tilanteista huolimatta pystyy olemaan aktiivinen ja tasavertainen ryhmän jäsen. Kun lapset ovat yhdessä samassa ryhmässä fyysisesti, se ei takaa että integraatio olisi onnistunutta. Osallistumisen kuuluu olla aktiivista ja tasavertaista jokaisen lapsen kohdalla. Yksi avaintekijä integraation onnistumisessa on ryhmien koko, ja kun ryhmäkoot ovat suuria, toiminta tulisi järjestää pienryhmissä, joissa on sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia että muita lapsia. Lapsiryhmän jakaminen erilaisiin ja –kokoisiin pienryhmiin lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Pihlaja & Viitala 2004, 139; Ladonlahti & Naukkarinen & Vehmas 1999, 296-297; Opinnäytetyö, Koivunen, 2006)

4.2 VASU eli varhaiskasvatussuunnitelma ja henkilökohtainen toiminta- ja kuntoutussuunnitelma kuulovammaisen lapsen kehityksen tukena

Päivähoitolain edellytys on, että kuulovammaisen lapsi saa yksilöllisen toiminta- ja kuntoutussuunnitelman, jonka tulee kulkea käsi kädessä terveydenhuollon kuntoutussuunnitelman kanssa. Lapsen varhaiskasvatus perustuu hoitosuhteen alussa laadittuun varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päivähoidon henkilöstö laatii VASUn yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen ammatillisen osaamisen avulla jokaisen lapsen oma VASU tulee osaksi koko lapsiryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tätä kautta voidaan lasten yksilölliset tavoitteet liittää osaksi päivähoidon arkea. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimii valtakunnallisen varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä ja sen tavoite on varhaiskasvatuksen yhdenvertaisen toteuttamisen edistäminen Suomessa, sisällöllisen kehittämisen ohjaaminen ja varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi luoda edellytyksiä yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. (Thl 2014, hakupäivä 1.12.2014; Kuuloliitto 2011, 13; Stakes 2005, 7)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsen erityisen tuen tarvetta arvioitaessa olennaista on tunnistaa ja määritellä lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet erilaisissa ympäristöissä ja kasvatuksellisissa tilanteissa, sekä niihin liittyvät tuen ja ohjauksen tarpeet. Suunnittelun pohjaksi luodaan myös kokonaiskuvaa lapsesta, hänen vahvuuksistaan sekä häntä innostavista ja kiinnostavista asioista. Usein erityisen tuen tarvetta arvioitaessa hankitaan myös tarkoituksenmukaisen asiantuntijan lausunto. Tukitoimet voidaan aloittaa lapselle heti, kun tuen tarve havaitaan tarkoituksena ennaltaehkäistä tuen tarpeen kasautumista ja pitkittymistä. Varhaiskasvatuksen tukitoimina lapsen fyysistä, psyykkistä ja kognitiivista ympäristöä mukautetaan niin, että se on lapselle sopivaa. Kasvatustoimintaa mukautetaan eriyttämällä, perustaitojen harjaannuttamisella ja lapsen itsetunnon vahvistamisella. Arjen kuntouttavia elementtejä, kuten struktuuria, hyvää vuorovaikutusta, lapsen oman toiminnan ohjausta ja ryhmätoimintaa vahvistetaan suunnitelmallisesti. Varhaiskasvatukseen liittyvät muut tukipalvelut, kuten kuntoutusohjaus tai terapia järjestetään niin, että kasvatuksellinen ja lääketieteellinen kuntoutus kulkevat käsi kädessä ja palveluiden yhteensovittamiseen kiinnitetään huomiota. (Stakes 2005, 35-36)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan viittomakielisten lasten varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että lapsi saa toteuttaa äidinkieltään tai toista kieltään viittomakielisessä ryhmässä tai sekaryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä sekä viittomakommunikaatiota ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Lapsen tulee saada tutustua tulkin käyttöön varhaiskasvatuksen eri tilanteissa. Laki lasten päivähoidosta(7 a § (28.12.2012/909) velvoittaa, että lapselle, joka tarvitsee erityistä hoitoa ja kasvatusta, laaditaan kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan myös kunnan sosiaalihuollon, terveydenhuollon tai koulutoimen kanssa. Kuntoutussuunnitelma terminä on vammakeskeinen, joten suunnitelmasta käytetään montaa eri nimeä, jossa taustalla on ajatus normaaliudesta, eikä niinkään erityisyydestä. Suunnitelman tarkoitus on edistää lapsen kasvua ja oppimista, hänen hyvinvointiaan ja poistaa oppimisen esteitä sekä edistää

fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista integraatiota. (Stakes 2005, 40; Pihlaja & Viitala 2004, 172-175)

Kuntoutussuunnitelman tekeminen perustuu arviointiin ja tarkkailuun lapsen oppimisesta ja käyttäytymisen piirteistä. Se on kirjallinen ja toimii työpaperina päivähoiton työntekijöille lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi, jota toteutetaan päiväkodissa ja perhe-päivähoidossa. Kuntoutussuunnitelma koostuu lapsen perustiedoista, mahdollisesta diagnoosista, lapsen nykytilanteesta, huomioitavista seikoista, erityisruokavaliosta, lääkityksestä, kuljetuksista ja kuntoutukseen liittyvistä asioista. Lisäksi kuntoutussuunnitelmaan laitetaan tietoa vahvoista ominaisuuksista, kiinnostuksen kohteista sekä lapsen vaikeuksista, viiveistä ja ongelmista, jotka on havaittu tutkimuksissa ja päivähoitossa. Konkreettiset lähitavoitteet, kuntouttavat toiminnot ja kasvatukselliset menetelmät päivähoitossa sisältyvät suunnitelmaan. Lapsen kehityksen seurannasta, tavoitteiden ja menetelmien tarkennuksista ja lapsen tilanteen muutoksista kirjataan kuntoutussuunnitelmaan. Suunnitelmassa kerrotaan myös vanhempien ja asiantuntijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä, päätöksistä ja sopimuksista. Lähitavoitteiden toteutumista seurataan säännöllisesti ja niitä tai menetelmiä voidaan tarpeen mukaan muokata. Kuulovammaisille lapsille ei ole vielä omaa valtakunnallisesti käytössä olevaa kuntoutussuunnitelmaa. (Pihlaja & Viitala 2004, 172-175; Takala & Lehtomäki 2005, 83-84)

4.3 Päiväkodin kuunteluolosuhteiden merkitys kuulovammaisen lapsen kannalta

Kun päiväkodissa on kuulovammaisen lapsi, tulee kiinnittää huomiota tilojen akustiikkaan, visuaaliseen ympäristöön ja valaistukseen, sillä hyvät kuunteluolosuhteet edistävät lapsen kielenkehitystä ja kuulovammaisella lapsella näköaistin käyttö korostuu. Päiväkodin tilojen kuunteluolosuhteet arvioi kuntoutusohjaaja. Toimintaympäristön melu ja kaikuisuus vaikeuttaa lasta erottamaan puhetta ja kuulokoje vahvistaa kaikkia ympärillä olevia ääniä, joten melussa kuuleminen on hankalaa. Tilan akustiikkaan voi vaikuttaa monella tavalla: akustiikkalevyjä voidaan asentaa katon reunoille ja seinän yläosaan,

tuolien ja pöytien jalkojen alle voidaan laittaa huopapehmusteita ja seinätekstiileillä, matoilla, hyllyillä, huonekasveilla ja tilanjakajilla voidaan vaikuttaa sisätilan ääniin pehmentävästi. Kun leikitään, lattialle voidaan levittää matto ja pöydälle laitetaan liina. Leluja voidaan pehmentää teippaamalla tai suojata auton/pyörän sisäkumista leikatuilla paloilla. Lapsiryhmän kanssa voidaan yhdessä valmistella tilaa hiljaisemmaksi muun muassa laittamalla huopapehmusteita pöytien ja tuolien alle. Kuunteluolosuhteet harvoin ovat täydelliset, joten lapsi voi helposti väsyä yrittämään saada selvää puheesta jos häiriöitä esiintyy liikaa, ja väsyminen heikentää uusien opittujen asioiden omaksumista. Ryhmätilanteissa tavoite olisi, että yksi puhuisi kerrallaan. (Kuuloliitto 2011, 14; Kuuloavain 2014, hakupäivä 4.12.2014; Kauppinen & Sarjanoja 1993, 158)

Hyvä yleisvalaistus tilassa on tärkeä. Istumapaikka katsotaan sopivaksi kuulemisen ja näkemisen kannalta. Tavoitteena on, että lapsi istuu lähellä kasvokkain ohjaajan kanssa, että hän voi seurata aikuisen ilmeitä sekä käsien ja huulien liikkeitä. Ryhmätuokioilla penkit voidaan laittaa kaaren muotoon ja niin, että jos toinen korva kuulee paremmin, se on äänen tulosuuntaan päin. Pöydässä istuessa kuulovammainen lapsi näkee kaiken tärkeän seinänvieruspaikalta. Istumapaikka kannattaa myös suunnitella niin, että ikkunoista tuleva luonnonvalo tulee lapsen selän takaa valaisten ohjaajan ja muiden ryhmäläisten kasvoja. Päiväunien aikaan sadunlukutilanteessa kuulovammaisen lapsen kuulemista voidaan helpottaa esimerkiksi niin, että lapsi saa istua satua kuunnellessa ja lähellä, jotta näköyhteys ohjaajaan säilyisi. (Kuuloliitto 2011, 15-16)

4.4 Päiväkodin henkilökunta kuulovammaisen lapsen ohjaajana ja toiminnan suunnittelijana

Kun työskennellään lasten kanssa, lähtökohtana on lapsen yksilöllisyyden ymmärtäminen ja kunnioitus erilaisuutta kohtaan. Kasvattajan tulisi tuntee lapsi hyvin ja tuntee kehitys eri osa-alueilla, eikä lasta tulisi koskaan sovittaa yleisiin normeihin. Sosiaalis-emotionaalisen kehityksen tukemiseksi kiinnitetään huomiota lapseen, ryhmän yleiseen pedagogiseen toimintaan, työntekijöiden

väliseen yhteistyöhön sekä vanhempien ja muiden tahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Koko pedagoginen toiminta perustuu siihen, että lapsen arjessa elämistä tuetaan jatkuvasti, eikä vain yksittäisiä tilanteita mitä lapsi käy läpi. (Pihlaja & Viitala 2004, 225)

Erityinen tuki lähtee varhaiskasvatuksen hyvästä perusosaamisesta, eli päiväkodin henkilökunnan tehtävä on tuoda erityinen tuki sitä tarvitsevan lapsen arkeen. Erityisen tuen järjestäminen lapselle ei vaadi välttämättä erityisiä toimenpiteitä. Kun otetaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioon, se voi yllättävästi kääntyä yksilötyöskentelyksi, vaikka ryhmässä toimiminen edistää lapsen vuorovaikutussuhteita ja sosiaalista kehittymistä. Jotta saataisiin jokaisen lapsen yksilöllisyys huomioitua myös ryhmätilanteissa, se vaatii kasvatushenkilökunnalta pätevyyttä ja suunnitelmallisuutta. Erityisen tuen tarve arvioidaan lapsen vanhempien kanssa ja huomioidaan myös ryhmän lastentarhanopettajan tai erityislastentarhanopettajan ja lasta kuntouttavien tahojen näkemys asiasta. Erityisen tuen järjestämisestä vastaa erityislastentarhanopettaja ja opetuksesta vastaa lastentarhanopettaja. (THL 2014, hakupäivä 11.12.2014; Pihjala & Viitala 2004, 148; Vantaa 2012, hakupäivä 11.12.2014)

Päiväkodissa ryhmän toiminta rakennetaan niin, että lasten iät, ryhmän rakenne, lasten kielellinen ja kehityksellinen taso otetaan huomioon, sekä lasten mielipiteitä, tarpeita, toiveita ja ideoita kuunnellaan. Pääroolissa päiväkodin toiminnassa ovat leikki, lorut, sadut ja laulut. Viittomakieltä käyttävän lapsen arjessa täytyy olla jatkuvasti viittoma-kielen käyttöä, eli henkilökunnan tulisi opetella ja käyttää sitä ja niin myös muut lapset oppivat sitä, helpoiten toisiltaan. Viittomia voidaan opettaa aamupiirien ja muiden toimintahetkien aikana tai esimerkiksi satua luettaessa, jossa myös lapset innostuvat itse kertomaan ja käyttämään viittomia. Kun käytössä on viittomakieli ja viittomat, tulisi lisäksi vahvistaa suomen kieltä ja puhumista. Tutuissa tilanteissa voidaan jättää viittoma pois ja käyttää vain äänimerkkiä, jolloin opitaan tunnistamaan, kontrolloimaan ja tuottamaan ääntä. Loruissa, leikeissä ja lauluissa on hyvä tilaisuus opettaa lapselle rytmiä, ääntä ja puhetta. Kun lapsi alkaa opetella luettua ja kirjoitettua

kieltä, apuna voivat toimia kokosanamenetelmä, jossa sanat ovat selkeästi kirjoitettu suurilla kirjaimilla sekä erilaiset tietokoneohjelmat. (Takala & Lehtomäki 2005, 79, 80; Ladonlahti & Naukkarinen & Vehmas 1999, 294)

Lapsen motoriikan harjoitus on osa päivittäistä toimintaa. Hienomotoriikkaa, silmän ja käden yhteistyötä voidaan harjoitella muun muassa askartelun, pelien, piirtämisen, pukeutumisen ja riisumisen avulla. Karkeamotoriikkaa saadaan taas parhaiten harjoiteltua leikkien ja liikunnan avulla. Kognitiiviset taidot harjaantuvat arkisissa tilanteissa niin, että lasta ohjataan ja rohkaistaan esittämään kysymyksiä ja etsimään itse vastauksia, eli ongelman syntyessä lapsi saa ensin itse yrittää ratkaista pulmaa. Varsinkin kuulovammaisen lapsen kehitystä ja tavoitteiden saavuttamista on helppo seurata portfolion avulla, jonne laitetaan lapsen piirustuksia ja tehtäviä sekä yhtenä osana voi olla video, joka on mukava muisto lapselle ja perheelle. (Takala & Lehtomäki 2005, 81)

Sosiaaliset taidot taas harjaantuvat jokapäiväisessä kanssakäymisessä, eli lapset opettelevat ottamaan toisiaan huomioon, alkavat selvittää riitatilanteita ja yhdessä leikkiminen on yhä enemmän mukana toiminnassa. Kaikki nämä sosiaaliset tilanteet ovat tärkeitä lapsen kokonaispersoonallisuuden kehittymisen kannalta ja se kehittyy juuri parhaiten vertaisryhmässä. Itsetunnon kehittymiselle vertaisryhmä ja lapsiryhmän tuki ovat välttämättömiä. Tasa-arvoisuutta lapsiryhmässä voi olla vaikea saavuttaa, sillä vammattomat lapset eivät välttämättä ota leikkitoverikseen erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevia lapsia ja sitä kautta he eivät tule myöskään valituksi ryhmän ”suosituimmaksi”. Osa lapsista voi tarvita ohjaajan tukea sosiaalisten taitojen kehittämisessä, esimerkiksi niin, että aikuinen on läsnä leikkitalanteissa. (Ladonlahti & Naukkarinen & Vehmas 1999, 293-295)

Lapsen oma kehitysvaihe ja yksilölliset tarpeet määrittelevät, minkälaista hänen toimintansa on päiväkodissa. Niistä näkee kehityksen ja oppimisen tukemisen tarpeen ja muodon. Kun päiväkodin henkilökunta järjestää yksilöllistä toimintaa ja ohjausta lapselle, on välttämätöntä tuntea lapsen kehitysvaihe ja kokonaistilanne, joka onnistuu tarkkailemalla, havainnoimalla ja käyttämällä

monenlaisia arviointimenetelmiä. Lasten toimintaa suunniteltaessa pitää tietää eri kehitysvaiheet ja se määritellään lapsikohtaisesti havainnoimalla lasta eri tilanteissa ja arvioimalla. Tarkan kehitysvaiheen määrittäminen on haastavaa ja ei aina edes tarpeellista, vaan toiminnan suunnittelun kannalta aikuisten tulee tuntea lapsen tilanne laajasti ja hänen tapansa hahmottaa ympäristöään ja olla vuorovaikutuksessa sen kanssa. Näitä havainnoimalla, tarkkailemalla ja arvioimalla kerättyjä tietoja käytetään hyväksi lapsen henkilökohtaista suunnitelmaa laadittaessa sekä leikkejä ja päivittäisiä toimintoja suunnitellessa. Tietysti lasta ja hänen toiveitaan kuunnellaan. (Pihlaja & Viitala 2004, 162-164:

Lapsen kehityksen ja oppimisen ohjaaminen keskittyy enemmän lapsen tarpeisiin, jos päiväkodin työntekijöillä on tietoa lapsesta ja hänen kokemusmaailmastaan. Toiminnan ohjaus tulisi suunnitella siten, että hänen kuntoutuksensa voidaan toteuttaa mahdollisimman normaalissa kasvuympäristössä päiväkotiryhmässä ja yksilöllinen opetussuunnitelma suunnitellaan siten, että se on mahdollisimman hyvin toteutettavissa muun ryhmän kanssa. (Kankkunen & Mettälä 2001,16)

Kun päiväkodissa on kuulovammainen lapsi, toiminta tulee suunnitella niin, että kuulovammaisella lapsella on parhaat olosuhteet seurata ja osallistua aktiivisesti toimintaan. Lapsi jää hyvin herkästi sivustaseuraajaksi, jos toiminta sisältää paljon kuuntelua. Pelkkä kuuntelu väsyttää lasta huomattavasti ja hän usein keksii tilalle jotain itselleen mielekkäämpää tekemistä. Lapselle voi kehittää tilalle jotain muuta tekemistä siksi aikaa, mutta silloin lapsi voi jäädä ulkopuoliseksi. Kaikista ihanteellisinta olisikin, että myös kuulovammainen voisi osallistua toimintaan, joka sisältäisi kuuntelun lisäksi runsaasti katseltavaa, tekemistä, tutkiskeltavaa ja kokeiltavaa. Useimmista toiminnoista kuulo-vammainen lapsi selviytyy yhtä hyvin kuin kuulevat toverinsa. (Kauppinen & Sarjanoja 1993,160: Pihlaja & Viitala 2004, 168-171)

5 PÄIVÄHOIDON HENKILÖKUNTA KUULOVAMMAISEN LAPSEN PERHEEN TUKIJANA JA KASVATUSKUMPPANINA

Päivähoidon henkilökunnan tehtävänä on toimia kuulovammaisen lapsen perheen tukijana ja kasvatuskumppanina. Seuraavassa kappaleessa kerron miten kasvatuskumppanuus rakentuu ja miten kasvatushenkilökunta toimii perheen tukijana, kun kyseessä on erityistukea tarvitseva lapsi. Kuulovammaisen lapsen kanssa työskentelevillä on mahdollisesti myös paljon yhteistyötahoja, joten kerron niistä myös tässä kappaleessa.

5.1 Päivähoidon henkilökunta kuulovammaisen lapsen vuorovaikutuksen tukijana

Kun kuulovammaisen lapsen kanssa kommunikoidaan, tulee huolehtia siitä että lapsi näkee puhujan esteettömästi ja ympäristö on rauhallinen. Lapseen luodaan kontakti menemällä hänen luokseen ja heilauttamalla kättä hänen näkökentässään tai koskettamalla kevyesti. Hänen tarkkaavaisuus on kohdistettu sinne, minne hän katsoo ja hän on vastaanottavaisimmillaan silloin, kun katsoo oma-aloitteisesti puhujaan. Lapsen on helpoin seurata puhetta ja viittomia, jos puhuja on samalla tasolla lapsen kanssa. Jos puhuja syö, pureskelee purukumia, pitää kättä suun edessä tai omaa parran, voi puheen erottaminen vaikeutua. Puhetapaan, sen selkeyteen ja nopeuteen on kiinnitettävä huomiota, liian nopeasta puheesta on vaikea saada selvää ja hiljainen puhe ei kuulu, kun taas huutaminen voi esimerkiksi kuulokojeessa särkeä ääntä. Selkeät sanat ja lyhyet lauseet on helpoin ymmärtää ja kerrottu asia on hyvä perustella lapselle. (Kuuloliitto 2011, 17-18)

Kuulovammaisen lapsen kanssa keskustellessa ei kuulu pitää kiirettä. Hänelle tulee tarjota aikaa omaksua keskusteltava asia ja puheenaiheen vaihdoksesta tulee antaa konkreettinen merkki. Kysytyt kysymykset voi toistaa tai esittää erillä tavalla ja lapselle pitää antaa aikaa vastata. Jos lapsi epäröi ja näyttää, ettei hän saanut sanotusta selvää, tulee lasta rohkaista ilmaisemaan selkeästi, jos hän ei saanut asiasta selvää. Ilmeet ja eleet ovat suuri ja tärkeä osa keskustelua. Ilmeet

ja sanat eivät saa olla ristiriidassa keskenään. Keskusteltavasta asiasta voidaan antaa vihje, esimerkiksi näyttelemällä, näyttää ympärillä tapahtuva asia, kuva tai esine, eli visuaalista puolta kannattaa tukea. Esimerkkinä kirjanluku, lorut ja laulut eivät itsessään anna mahdollisuutta käyttää näköaistia riittävästi. Ohjaajan oppiessa uusia viittomia, kannattaa ne ottaa heti käyttöön. (Kuuloliitto 2011, 17-18)

Ensisijaisesti päiväkodeissa keskitytään lapsilähtöisyyteen ja lapsen ehdoilla toimimiseen. Aikuisen tehtävä on tukea lapsen valintoja ja kehitystä, sekä tarjota sellainen ympäristö, jossa on vaihtelevia toimintamahdollisuuksia ja ohjata lapsi monipuolisiin ja erilaisiin toimintoihin. Kasvattajan tulee tulla lasta vastaan ja ymmärtää häntä. Kasvatuksessa on taipumusta normatiivisuuteen, joka aiheuttaa kasvatustyössä usein lastenkin normittamisen, vaikka lasten välisiä eroja kehityksen ja kasvun suhteen on valtavasti. Lapsen ehdoilla toimimisessa aikuisen tulee olla tietoinen lapsen kehitysvaiheesta, harrastuksista, kiinnostuksen kohteista sekä vahvuuksista ja heikkouksista. (Ladonlahti & Naukkarinen & Vehmas 1999,298; Pihlaja & Viitala 2004, 225)

Päiväkodissa päivittäin työskentelevä henkilökunta tarvitsisi koulutukseensa lisää erityispedagogisia ja integraatioon liittyviä opintoja. Henkilökunnan jatkuva kouluttaminen lisääisi osaamista, sitoutumista ja varmuutta työskentelyyn erityistukea tarvitsevien lasten parissa. Kuulovammaisten ja muidenkin erityistukea tarvitsevien lasten määrä on kasvussa päiväkotimaailmassa, joten on tärkeää että henkilökunta pysyy ajan tasalla kouluttautumalla ja saamalla ohjausta työhönsä. (Opinnäytetyö, Koivunen, 2006)

5.2 Kasvatuskumppanuussuhde henkilökunnan ja vanhempien välillä

Vanhempien ja päivähoidon henkilökunnan välinen kasvatusyhteistyö on linjattu kasvatuskumppanuudeksi valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan. Usein se mielletään henkilökunnan ja vanhempien väliseksi vuorovaikutukseksi, mutta se tarkoittaa myös, että vanhemmat ja kasvatukseen

osallistuva henkilökunta yhdessä sitoutuu tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Koti ja päiväkotitoiminta tuodaan lähemmäksi toisiaan ja henkilöstö toimii vanhempien rinnalla. Vanhemmilla kasvatustalouden jakaminen henkilöstön kanssa luo tilaa ja tarpeen kasvatuskumppanuudelle. Tärkeää on, että ammattilainen luo vanhemmalle tunteen siitä, että henkilökunta toimii kaikissa lapsen liittyvissä asioissa yhteisymmärryksessä vanhemman kanssa. Olennaisinta on työntekijöiden ja vanhempien välillä vallitseva luottamus ja kunnioitus. Kasvatuskumppanuuden myötä lapselle syntyy kokemus siitä, että hänen elämänsä tärkeät aikuiset vaalivat ja ylläpitävät toistensa suhteita lapseen ja ovat yhteisymmärryksessä lasta koskevissa asioissa. Lapsen hoitamiseen ja opettamiseen liittyvät käytännöt ja ratkaisut kulkevat kasvatusympäristöstä toiseen. Kasvatuskumppanuutta ohjailevat periaatteet ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. (Kaskela & Kekkonen 2006, 11, 20-21, 32-40)

Arjen hoito- ja kasvatustalouden jakamiseen liittyy avoin vuoropuhelu vanhempien ja ammattilaisen välillä. Aktiivinen ja jatkuva vuoropuhelu mahdollistaa vanhempien ja henkilökunnan välisen keskustelun niin arkisista asioista, kuin vakavistakin ongelmista ja lapsen erityistuen tarpeista. Vanhempi saa mahdollisuuden eläytyä siihen osaan lapsen elettyä elämää, missä hän ei ole voinut olla mukana, kun ammattilainen kertoo hänelle hoitopäivän tai jakson aikana lapselle tapahtuneista tarinoista, kokemuksista, tapahtumista, tunteista ja elämyksistä. Tärkeää on että kasvatuskumppanuuden myötä vanhempi tuntee olonsa luottavaiseksi ja huolettomaksi lapsen ollessa asiantuntevassa hoidossa tietäen, että lapsen tarpeet ja toiveet tulevat kuulluksi ja huomioiduksi. Vastavuoroisesti päiväkodin työntekijä tietää, että hänen ammattitaitoaan kunnioitetaan ja arvostetaan. Kasvatuskumppanuuden myötä tulevaa luottamusta vaaditaan kasvatustaloustalouksissa, mutta varsinkin ristiriitatilanteissa, jossa työntekijän tekemät havainnot ja käsitykset lapsesta menevät ristiin vanhempien käsitysten kanssa.

Kun päiväkodin työntekijät säännöllisesti käyvät vanhempien kanssa vuoropuhelua lapsen arjen tilanteista ja varhaiskasvatuksesta, myös keskustelu erityistä huomiota vaativista asioista on luontevampaa. Kun luottamuksellinen

suhde on syntynyt, on haastavaa ylläpitää ja vahvistaa sitä tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee erityistä tukea. Kysymysten käyttäminen ja niiden muotoileminen erilaisissa pulmatilanteissa vaatii herkkyyttä ja niillä on monesti hyvin suuri merkitys, miten rakentuu luottamussuhde ja säilyykö se. Vanhemmat saavat tuoda hyvin esiin omia näkökulmiaan ja ajatuksiaan silloin, kun heille esitetään avoimia kysymyksiä, eli vanhempien kanssa työskentelevien tulee olla erittäin tietoisia siitä, millä tavalla vuoropuhelu avaa ja sulkee vanhempien mahdollisuuksia tulla osalliseksi omaa lasta koskevassa keskustelussa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 21, 46-47)

5.3 Päiväkodin yhteistyökumppaneista ja yhteistyö perheen kanssa

Päiväkodit tekevät yhteistyötä eri tahojen kanssa. Kun päiväkodissa on kuulovammainen lapsi, silloin päivittäin yhteistyötä tehdään perheiden ja terapeuttien kanssa. Kuulokeskukseen pidetään usein yhteyttä. Muita yhteistyökumppaneita ovat muut päiväkodin ryhmät, koulut, muut päiväkodit ja kuulovamma-alan liitot. Päivähoidon tavoite on tukea perheitä kasvatustehtävässä ja edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä yhteistyössä kotien kanssa. Jotta lapsi kasvaisi tasapainoisesti, lapsen kasvuympäristöjen tulisi olla yhtenäinen kokonaisuus, joka tukee lapsen arkea kokonaisvaltaisesti sekä antaa mahdollisuudet oppia ja kehittyä. Näiden tärkeiden tehtävien lisäksi päivähoiton tulee tukea perheiden selviytymistä. (Takala & Lehtomäki 2005, 82)

Päiväkodit tekevät yhteistyötä erilaisten perheiden kanssa erilaisine tarpeineen. Toiminnan ja palvelujärjestelmän kehittäminen tulee lähteä lasten ja heidän perheiden tarpeista. Jokaisen perheen kohdalla tulee miettiä oikea yksilöllinen tapa tukea kotia kasvatustehtävässä. Usein erityistukea tarvitsevan lapsen kodin tukemiseen liittyy lapsen kuntoutuksen suunnitteleminen ja toteuttaminen yhteistyössä vanhempien kanssa. Kuitenkin päiväkodin henkilökunnan tulee tarvittaessa osata ohjata vanhempia muiden palveluiden piiriin. Päiväkodin ja kodin välinen yhteistyö on muokkautunut perhelähtöiseksi yhteistyöksi, joka tarkoittaa sitä, että ammattilaiset ja vanhemmat ovat kasvatuksellisia

kumppaneita. Vanhemmat nähdään lapsensa asiantuntijoina ja he voivat osallistua toiminnan suunnitteluun. Yhteistyötä helpottaa, jos vanhempien ja päiväkodin välille on sovittu yhteiset pelisäännöt, liittyen esimerkiksi kuntoutukseen. (Pihlaja & Viitala 2004, 98, 99-100)

Erittäin tärkeä taito perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä on sosiaalisen kanssakäymisen taidot, sillä perhekeskeisessä työskentelyssä vuorovaikutustaidot ja luottamuksen syntyminen koetaan olevan ensisijaisessa asemassa. Päivähoidon ammattilaisella kuuluu olla lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyvä tieto hallussa, sekä psykologinen ja sosiologinen tieto perheistä selvillä. Moniammatillisen työskentelyn lisääntyessä päivähoiton ammattilaisen tulee olla palvelutietoinen, eli hänen tulee välittää perheille tietoa tarjoilla olevista palveluista ja ohjata heidät oikeiden palveluiden luo, sekä olla tietoinen palvelujärjestelmää ohjaavasta lainsäädännöstä. (Pihlaja & Viitala 2004, 107)

6 TULOKSET

Kuulovammaisuutta päiväkotimaailmassa lähdin tarkastelemaan teemahaastattelujen avulla. Pääteemoina haastattelussa olivat kuulovammaisen lapsi päiväkodissa, kuulovammaisen lapsen erityistuen rakentuminen päiväkodissa, sosiaalisen integraation toteutuminen kuulovammaisen lapsen kohdalla päiväkotiryhmässä sekä yhteistyö kuulovammaisen lapsen perheen kanssa.

Jokaisella kuulovammaisella lapsella on käytössään sisäkorvaistutteen. Kaikki haastateltavat lastentarhanopettajat ovat perehtyneet implantin käyttöön. Ryhmäkoko on ensimmäisen haastateltavan mukaan kuulovammaisen lapsen kannalta hyvä, sillä heillä on 24 lapsen päiväkotiryhmä jaettu kolmeen pienryhmään ja koko 24 lapsen ryhmä on hyvin harvoin samassa tilassa yhdessä. Haastateltava kertoo ryhmän tukevan ja edistävän kuulovammaisen lapsen kehitystä ja vie sitä eteenpäin. Toisen 17 lapsen päiväkotiryhmän lastentarhanopettajan mukaan ihanteellinen ryhmäkoko olisi 15 lasta tai vähemmän, sillä hälyääntä suuremmassa ryhmässä tulee liikaa. Päiväkotiryhmissä on myös muita erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Esikoulussa lapsia on 26 ja ryhmä on jaettu kahteen osaan. Haastateltavan mukaan ihanteellinen koko esikouluryhmälle olisi 10 lasta kuulovammaista lastakin ajatellen. Hän on myös miettinyt ryhmäjakoja, että sen olisi voinut tehdä toisinkin, lähinnä levottomuuden takia. Pienet ryhmäkoot, teorian mainitsema yksi avaintekijä integraation onnistumisessa, ei ollut kaikissa haastattelemissani tapauksissa täysin onnistunut haastateltavien toiveista huolimatta. Kuitenkin jokaisessa ryhmässä toteutettiin aktiivisesti pienryhmätoimintaa, joka on suositeltua jokaisessa päiväkotiryhmässä, varsinkin suurissa ryhmissä.

6.1 Kieli, kommunikaatiomenetelmät ja kuuloapuvälineet

Kaikki kolme lasta käyttävät enimmäkseen puhekieltä ja tukiviittomia jonkun verran. Jokainen haastateltava painottaa puhetta käytettäessä katsekontaktin tärkeyttä. Lapsi tarvitsee kieltä opitellessaan ja käyttäessään aktiivisen

katseeseen perustuvan vuorovaikutussuhteen. Haastateltavista kaikki ovat opetelleet tukiviittomia jossain määrin. Usein sisäkorvaistutetta käyttävät lapset käyttävät ja tarvitsevat tukiviittomia puheen tukena tehostamaan tiettyjä ydinsanoja, kuten kaikissa kolmessa haastateltavassa tapauksessa. Päiväkodissa pienten ryhmässä tukiviittomia on vanhempien tai puheterapeutin pyynnöstä käytössä vasta puheen jälkeen, eli jos lapsi ei ymmärrä puhetta, otetaan tukiviittomat käyttöön. Toisessa päiväkodissa tukiviittomat ovat mukana aktiivisemmin esimerkiksi aamupiirissä ja niitä on opetettu myös muille ryhmän lapsille niin, että he pitävät tukiviittomien käyttöä jo aivan tavallisena asiana.

Esikoulussa tukiviittomien käyttö korostuu esimerkiksi ulkoillessa ja äidinkielessä. Esimerkiksi kirjaimia opetellessa sormiaakkoset ovat jatkuvassa käytössä. Haastateltava toivoo että osaisi viittomia laajemmin, sillä kuulovamman lisäksi esikoululaisen lapsen kielellinen erityisvaikeus tuottaa haastetta kertoa sanoin esimerkiksi abstrakteja asioita. Lisäksi kuulovammaisen lapsen huuliolukutaidot ovat esikouluvuoden aikana kehittyneet erittäin hyvin ja haastateltava painottaakin sen olevan tärkeä taito lapsen koulutietä ajatellen. Lapsen kasvaessa kielen ja puheen merkitys kasvaa. Silloin voidaan korostaa huulioluvun käyttöä täydentämään lapsen epätäydellisesti kuulemaa puhetta. Esikoululaisella kuulovammaisella lapsella huulioluvun tärkeys näkyy, sillä koulutien aloittaminen hämöttää ja sitä kautta kielen ja puheen merkitys on kasvanut, toisin kuin nuoremmilla kuulovammaisilla joilla varsinkin kehon kieli on niin runsaasti mukana kaikessa.

Runsas kuvien käyttö kuulovammaisen lapsen kommunikoinnin tukena on todettu hyväksi jokaisen haastateltavan mukaan. Visuaalisen puolen tukemista pidetään hyvin tärkeänä, sillä ristiriitaisia viestejä lapselle tulee huomattavasti vähemmän kun puhetta tukemassa on mukana jotain visuaalista, kuten kuvia. Haastattelutuloksista selviää, että kuulovammaisten lasten kanssa päiväkodissa on käytetty useita kommunikaatiokeinoja, joita teoriassakin tuotiin esille. Kaikki luetellut keinot eivät kuitenkaan ole olleet käytössä, sillä haastattelemissani tapauksissa kuulovamman aste ja käytössä oleva kuuloapuväline edustivat vain osaa kuulovammaisuuden kirjosta.

2-vuotiaan kuulovammaisen puheen opettelu on hieman jäljessä kuuloiän ollessa vasta reilun 1. Haastateltava kertoo esimerkin ruokailutilanteesta, jossa on pyydetty kuulovammaista lasta tuottamaan jonkun tietyn äänten halutessaan lisää ruokaa tai juomaa. Lapsi ottaa hyvin herkästi muista mallia ja on alkanut tuottamaan ääniteitä muissakin tilanteissa. Lapsi on myös mukana esimerkiksi kiljumisleikeissä ja hänellä löytyy halua, sekä rohkeutta oman äänen käyttöön. Lapsella ei ole syntynyt myöskään mitään pelkotiiloja äänenkäyttöön liittyen tai esiintynyt turhautumista ”kukaan ei ymmärrä”. 4-vuotiaalla kuulovammaisella lapsella on meneillään esimerkiksi kysymyslauseiden harjoittelu arkitilanteissa. Vanhempien toiveesta kaikkia kuulovammaisia lapsia rohkaistaan käyttämään ääntä ja puhetta reilusti elekielen ja tukiviittomien ohella, mikä on teoriassakin suositeltu toimintatapa. Haastateltavien mukaan kuulovammaisen lapsi käyttää rohkeasti ääntään ja kertoo haluamansa ääntänsä käyttäen. Tästä voi päätellä, että lapsen rohkaisu itseilmaisuun toimii.

Esikoulussa mukana käytetään FM-laitetta, joka on yleisin kuuloapuväline päiväkodissa. He ovat myös kokeilleet langatonta mikkiä, mutta ryhmän levottomuuden takia se on jätetty toistaiseksi pois ja sitä kokeillaan uudelleen koulumaailmassa. Päiväkotiryhmien muut lapset ovat suhtautuneet haastateltavien mukaan implantteihin hyvin tai neutraalisti ja lapset ovat olleet kiinnostuneita laitteen, ”korvien” toiminnasta. Esikoulussa kuulovammaisen lapsen ryhmäläisistä suuri osa on tullut samasta päiväkodista eli implanttien ja FM-laitteen käyttö on ollut tiedossa isolla osalla muista ryhmän lapsista. Haastateltava kertoo kuitenkin joutuneensa alussa useinkin kertomaan lapsille, joille implantin ja FM-laitteen käyttö oli uutta, että mitä ne ovat ja miten ne toimivat. FM-laitetta on myös kierrätetty luokassa ja se on käytössä koko ajan.

6.2 Kuulovammaisen lapsen avustaja

Päiväkodissa 4-vuotiaalla kuulovammaisella lapsella on avustaja mukanaan joka päivä hyvin aktiivisesti ja haastateltava kokee avustajan läsnäolon

kuulovammaisen lapsen kannalta korvaamattomaksi. Avustaja on mukana lapsen toiminnassa ja sen suunnittelussa aktiivisesti, eli hänen mielipiteitään kuunnellaan hyvin pitkälti. Lapsi on haastateltavan mukaan hyvin oma-aloitteinen, eli lapsi saa oivaltaa asioita ja tehdä ja toimia riittävän itsenäisesti avustajan jatkuvasta läsnäolosta huolimatta, mutta avustajan tarve esiintyy esimerkiksi siirtymätilanteissa ja ruokailussa. Haastateltava sanoo, että kuulovammaisen lapsen avustajan tavoitteena on tehdä itsensä tarpeettomaksi, niin että lapsen omatoimisuutta tuetaan mahdollisimman paljon. Avustajan tarpeellisuus huomataan myös hänen poissa ollessaan, joissakin tilanteissa eteneminen on hitaampaa ja kuulovammaisen lapsi itse myös huomaa sen, kun on tottunut avustajansa jatkuvaan läsnäoloon. Avustaja suunnittelee myös esimerkiksi omat lomansa lapsen lomien mukaisesti.

Toisessa päiväkotiryhmässä avustaja toimii koko ryhmässä joka päivä, mutta on lähinnä kahden lapsen avustajana, joista 2-vuotias kuulovammaisen lapsi on toinen. Hänen avustajan tarpeensa on melko vähäinen. Avustajan läsnäolo on tärkeää haastateltavan mukaan siten, kun avustajalla on antaa lapselle kahdenkeskistä aikaa. Hän painottaa, että aina ei ryhmäkoon pienentäminen yksistään riitä, vaan lapsen kanssa tulisi käydä asioita läpi ja lukea kahdestaan, koska kuunteluolosuhteet paranevat ympäristön hiljentyessä.

Esikouluryhmässä kuulovammaisella lapsella on mukanaan avustaja yhdestä kolmeen päivään viikossa. Avustajan läsnäolon haastateltava kokisi tarpeellisemmaksi kuulovammaisen lapsen kannalta, jos avustaja olisi perehtynyt kuulovammaisuuteen ja kuuloasioihin. Hänen mukaansa avustajan kuuluu olla kiinnostunut kuulovammaisuudesta ja on valmis viemään asioita eteenpäin, olemaan lapsen elämässä mukana ja rinnalla kulkija, eikä kuitenkaan tee mitään lapsen puolesta, mutta tällä hetkellä hänen mielestään nämä ominaisuudet eivät kaikilta osin täyty. Haastateltava pohtii myös avustajan roolin olevan koulumaailmaa ajatellen tärkeä, sillä luokassa on silloin mahdollisesti vain yksi aikuinen, opettaja. Esikoulussakaan avustajan läsnäolo ei ole lapsen omatoimisuuden ja itsenäisen työskentelyn esteenä.

Avustajan läsnäolo ja tarve kolmen eri kuulovammaisen lapsen välillä vaihtelee suuresti ja yksilöllisesti. Lapset tarvitsevat avustajaa hyvin erilaisissa tilanteissa, mikä osoittaa jokaisen lapsen ja kuulovamman olevan erilainen. Avustaja kykenee tarjoamaan lapselle kahdenkeskistä aikaa, mikä vahvistaa lapsen tunnetta siitä että häntä kuunnellaan ja hän saa kuunnella rauhassa, mikä on kuulovammaisen lapsen kannalta tärkeää. 4-vuotiaan kuulovammaisen lapsen avustajan tärkeys yllätti, sillä teoriaa käsitellessäni missään ei esitetty avustajan tarpeellisuutta noin suureksi. Avustaja on hyvin suurelta osin mukana vaikuttamassa lapsen jaksamiseen pysyen kuitenkin samalla taka-alalla. Voidaankin päätellä, että juuri tälle lapselle päiväkotipäivän aikana avustaja on korvaamaton apu ja hän toimii niin, että se tukee lapsen kehitystä ja helpottaa myös muun päiväkotihenkilöstön työtä.

6.3 Sosiaalinen integraatio ja tasavertaisuus

Kaikki haastateltavat kokevat kuulovammaisen lapsen olevan lapsiryhmässään tasavertainen jäsen. Sosiaalisen identiteetin vahvistuminen ja sen ylläpitäminen kuulovammaisella lapsella vaikuttaa onnistuvan hyvin. Varsinkin esikoululaisella oman identiteetin vahvistuminen harppasi valtavasti eteenpäin Tervaväylän, kuulovammaisille tarkoitetun koulun tukijakson jälkeen. Haastateltava kertoo lapsen ymmärtäneen tukijakson jälkeen enemmän sitä, että ”hei, olen tietyllä tavalla erilainen”. Sen kautta myös lapsi on tuonut esiin rohkeammin sitä, että hän ei kuule.

Kaikkien haastateltavien mukaan kuulovammaiselle lapselle on syntynyt sosiaalisia suhteita ja hän on solminut niitä hyvin aktiivisesti itsenäisesti. Sosiaalisen identiteetin vahvistuminen ja sosiaalisten suhteiden solmiminen edellyttää onnistunutta sosiaalista integraatiota. 4-vuotiaalla kuulovammaisella lapsella kaverisuhteiden solmimiseen vaikuttaa positiivisesti haastateltavan mukaan se, että hän on luonnostaan jo hyvin sosiaalinen sisarusten kautta. Häntä ei ole tarvinnut tukea sosiaalisten suhteiden luomisessa. Esikoululaisella ystävyysuhteita on syntynyt samassa porukassa jo aiemmin päiväkodissa. Haastateltavan mukaan suhteet ovat kuitenkin muuttaneet muotoaan ja niitä on

tullut lisää, mutta häntäkään ei ole tarvinnut tukea siinä millään tavalla. Sosiaalisen integraation onnistumisen merkki on muun muassa se, että kuulovammainen lapsi solmii itse ystävyysuhteita muiden ryhmän lapsien kanssa ja ylläpitää niitä oma-aloitteisesti.

2-vuotias kuulovammainen lapsi leikkii vielä rinnakkaisleikkiä muiden lasten kanssa, mutta hänelle on syntynyt kaverisuhteita ja hän ei jää syrjityksi tai leikkien ulkopuolelle. Hän leikkii rohkeasti myös isompien lasten kanssa. 4-vuotias kuulovammainen lapsi leikkii kaikkien kanssa, mutta hänellä on tietyt kaverit, joiden kanssa leikkii enemmän. Lasta on tuettu lähinnä siten, että rinnakkaisleikistä on siirrytty jo enemmän yhteisleikkien puolelle. Haastateltava kertoo, että lapsi ei jää mihinkään tiettyyn rooliin leikissä, eikä hän joudu liiallisen hienotunteisuuden tai varovaisuuden kohteeksi kuulovammansa takia. Haastateltavan mukaan lapsi itse tykkää enemmän hoivata muita, muun muassa kampaamo- ja kotileikkien merkeissä. Päiväkodin aikuiset pyrkivät mahdollistamaan rauhan leikissä ja sitä kautta pidentämään leikin kestoakin. Esikoululainen kuulovammainen lapsi ei myöskään joudu leikeissä syrjinnän kohteeksi. Hänellä on tietyt kaverit, ja hän mielellään ottaa leikissä johtajan roolin ja ohjailee mitä tehdään, riippuen siitä, kuka leikissä silläkin hetkellä on. Haastateltava kertoo lapsen olevan joskus myös ohjattavan roolissa, eli rooli vaihtelee. Teorian esiintuoma pelko lapsen joutumisesta syrjinnän, hienotunteisuuden tai varovaisuuden kohteeksi leikeissä ei missään haastattelemissani tapauksissa toteutunut. Haastateltavien mukaan lapsen omatoimisuus ja aktiivisuus vaikuttaa hyvin pitkälti lapsen sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen. Tilanne voisi olla aivan erilainen, jos kuulovammainen lapsi persoonaltaan olisi esimerkiksi syrjäänvetäytyvämpi.

Jokaisen lapsen sosiaalisten taitojen kehittämisen kannalta tärkeitä ristiriitatilanteita syntyy kuulovammaiselle lapselle lapsiryhmässä normaalisti, tai jopa enemmän. Haastateltavat kertovat, etteivät ristiriitatilanteet ole missään vaiheessa ainakaan vähentyneet. Ristiriitatilanteet voivat olla vähäisiä, jos vuorovaikutus on puutteellista tai aikuinen on jatkuvasti läsnä. Haastattelun kuulovammaisilla lapsilla ryhmässään on siis jatkuvaa vuorovaikutusta ja

sosiaalista kanssakäymistä ja aikuinen pysyy taka-alalla. Ristiriitatilanteisiin ei puututa vasta kuin on todella tarpeen. 2-vuotiaalla kuulovammaisella lapsella ryhmässään syntyy haastateltavan mukaan vähän enemmän ristiriitatilanteita siksi, että lapsen tilannetajun kehittyminen on hivenen verran jäljessä ikäryhmäänsä verrattuna. Haastateltava kertoo lapsen olevan aktiivinen, vaikka mitään toimintaa ei olisikaan juuri sillä hetkellä. Hän pohtii, että aktiivisuus on hyvin pitkälti lapsikohtaista ja tämän lapsen kohdalla ei esiinny syrjäänvetäytyvyyttä. 2-vuotiaalta lapselta otetaan päiväunien aikaan implantit pois. Haastateltava uskoo päiväunien antavan lapselle täyden hiljaisuuden ja rauhan implanttien ollessa irti, jonka jälkeen lapsella ei ole enää tarvetta omaan tilaan ja rauhaan. Lapsi leikkii siis aina mieluiten niin että vähintään yksi kaveri on läsnä.

4-vuotias ei nuku päiväunia, joten hänelle annetaan kirja luettavaksi, jotta häneen ei tarvitsisi pitää katsekontaktia tai viittoa levähdyksen aikana. Muut lapset suhtautuvat tähän normaalisti, koska heille on kerrottu miksi näin toimitaan. Kaikkien haastateltavien mukaan lapsille ei siis suoda mitään etuoikeuksia kuulovamman vuoksi.

Jokaisen kuulovammaisen lapsen toiminta lapsiryhmissään on hyvin aktiivista ja omatoimista, eli passiivisuutta ei haastateltavien mukaan esiinny laisinkaan. Kaikki haastateltavat pohtivat aktiivisuuden olevan hyvin lapsikohtaista ja miettivät, että kuulovammaisuus voi vaikuttaa omalta osaltaan omatoimisuuteen positiivisesti.

Kaikkien haastateltavien mukaan pienryhmätoiminnassa on monta hyvää puolta, sekä kuulovammaisen että muiden lasten kannalta, lapsi oppii työskentelemään ryhmässä, ja melutaso on pienempi. Päiväkodissa molemmat kuulovammaiset lapset saavat avustajan myötä enemmän yksilöllistä huomiota ja apua, esikoulussa taas ei ole resursseja yksilötyöskentelyyn, vaan aikuinen työskentelee aina vähintään kahden lapsen kanssa. Kaikkien kuulovammaisten lasten lapsiryhmissä vuorotellaan eri tapoja ja muotoja työskennellä yksin ja ryhmissä, mutta selkeästi pienryhmätoiminta on suosituin menetelmä.

Yhteenkuuluvuutta pyritään lisäämään esimerkiksi 4-vuotiaan kuulovammaisen lapsiryhmässä ottamalla mukaan erilaisuusteemoja, jolloin tutustutaan yhdessä erilaisuuteen muun muassa palvelukeskuksen vierailun ja erilaisuuteen liittyvän kirjallisuuden kautta. Lasten kanssa keskustellaan erilaisuudesta ja pohditaan yhdessä, miksi jokainen on erilainen. Muut lapset eivät haastateltavan mukaan koe kuulovammaisuutta mitenkään poikkeavaksi, ja kiusaamistilanteet eivät ole koskaan kohdistuneet tähän lapseen.

Esikoulussa yhteenkuuluvuutta haastateltavan mukaan pyritään lisäämään yhteisillä ohjatuilla leikeillä ja liikunnalla, jossa jokaisella tulee oma henkilökohtainen tehtävä ja paikka. Muut lapset ryhmässä suhtautuvat kuulovammaiseen lapseen hyvin. Lapsi on yksi joukossa ja varsinkin isompien ryhmässä lapset pitävät kuulovammaisen puolia, ilmoittavat aikuisille jos kuulolaitteessa valo vilkkuu tai vinkuu, ”nyt se ei kuule yhtään mitään, puhu lujempaa!” ja välillä tarkastavat itse että kuuleeko hän. Kaikki haastateltavat ovat kertovat, että lapsiryhmässä kuulovammaisuus on normaali asia eikä siihen liity negatiivisia asenteita. Tukiviittomat ovat muille lapsille hyvin tavallinen ja arkipäiväinen asia.

Haastattelun tulokset ovat hyvin positiivisia verrattuna teoriaan, jossa lähdemateriaaleissa kuvattiin kuulovammaisen lapsen integroimista päiväkotiin hyvin ongelmapainotteisesti. Jokainen kuulovammaisen lapsi on yksilö, eikä mitään voi yleistää ja lähdemateriaaleissakin oli kuvattu kuulovammaisen lapsen päiväkotielämään liittyviä yleisempiä ongelmia. Keräämäni aineiston kautta voimme kuitenkin huomata, että nämä yleiset ongelmat eivät esiinny haastateltavieni ryhmän kuulovammaisilla lapsilla. Jokainen lapsi vaikutti olevan hyvin omatoiminen ja aktiivinen, minkäänlaista syrjintää tai kiusausta ei esiintynyt, eikä heille muodostunut mitään tiettyä roolia ryhmässä. Kuulovammaisuuteen, puheen tukemisen menetelmiin ja kuuloapuvälineisiin suhtauduttiin neutraalisti ja ystävyysuhteita luotiin itsenäisesti. Jos jotain ongelmaa ilmeni, sillä ei välttämättä ollut mitään tekemistä lapsen kuulovammaisuuden kanssa. Huomasin, että haastateltavilla oli myös kehittynyt

omat selkeät toimintatavat, joiden avulla he työskentelevät yleisen yhteenkuuluvuuden, sekä sujuvan ja hiljaisen hyvät kuunteluolosuhteet omaavan toiminnan eteen.

6.4 Päiväkodin tilojen toimivuus ja kuunteluolosuhteet

Haastateltava kertoo, että 4-vuotiaan kuulovammaisen lapsen päiväkodissa tilat eivät välttämättä koskaan ole ihanteelliset kuuntelemisen kannalta, mutta he ovat yhdessä kuntoutusohjaajan kanssa suunnitelleet päiväkodin tiloihin äänieristeitä ja tauluja kuunteluolosuhteiden parantamiseksi. He pyrkivät vähentämään melutasoa liikennevalojärjestelmän avulla, jossa värit vihreä, keltainen ja punainen kuvastavat äänitasoja ja kun lapsiryhmässä äänitaso alkaa nousta liian korkeaksi, vihreä väri muuttuu keltaiseksi ja siitä edelleen punaiseksi, ellei äänitaso laske. Lapsille sitä kautta voidaan havainnollistaa helpommin, milloin ryhmässä tulee liikaa melua. Lähes samalla menetelmällä toimii ryhmän tilassa oleva korvan näköinen laite, joka muuttuu punaiseksi ja vilkkuvaksi, kun äänitaso on liian korkea.

Toisessa päiväkodissa haastateltava kuvailee ryhmätilan olevan akustiikaltaan ihan hyvä. Korkeassa tilassa akustiikkaa on paranneltu laittamalla akustiikkalevyjä runsaasti kattoon ja seinille sekä verhot ikkunoihin. Tuolien ja pöytien jalkojen alle on laitettu tassut kolinan vähentämiseksi.

Esikoulussa on jatkettu samalla linjalla akustiikkalevyjen, verhojen sekä tuolin- ja pöydänjalkojen alle laitettavien tossujen kanssa. Tiloja oli paranneltu kuulemisen helpottumiseksi sekä melun ja kolinan vähentämiseksi, mutta haastateltavien mukaan haastavien tilojen takia kuunteluolosuhteet eivät koskaan ole siellä ihanteelliset. Jokaisen haastateltavan mukaan ryhmä on helppo jakaa pienempiin ryhmiin ja huoneisiin. Jokaisessa tapauksessa oli pyritty parantamaan kuunteluolosuhteita juuri niillä tavoilla, mitä teoriassakin oli esitetty, kuitenkin saavuttamatta ihanteellista tulosta resurssien vähäisyyden takia.

6.5 Lastentarhanopettajan koulutuksen antamat valmiudet työskennellä kuulovammaisen lapsen kanssa päiväkodissa

Esikouluikäisen kuulovammaisen lapsen kanssa työskentelevä sosionomiksi valmistunut haastateltava kertoo, että sosionomin tutkinto ei anna riittävästi valmiuksia työskennellä kuulovammaisen lapsen kanssa ja hän perustelee sen sillä, että kuulovammaisuuden maailma on niin erityinen alue esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Tämä tukee myös sitä teorian näkökulmaa siitä, että päivähoidon henkilökunta tarvitsisi koulutukseensa lisää erityispedagogiikkaan ja integraatioon liittyviä opintoja. Tervaväylän, erityiskoulun kautta haastateltavalle ja muulle työyhteisön henkilökunnalle tarjoutui kesken esikouluvuotta mahdollisuus kuulovammaisuuteen liittyvään koulutukseen. Haastateltava aikataulujen takia ei päässyt kuin koulutuksen ensimmäisenä päivänä osallistumaan ja siellä käsiteltiin lähinnä perustietoa. Haastateltava kertoo vastaavanlaisten koulutusten olevan hyödyllisempiä heti syksyllä, jotta niistä saatava tieto voitaisiin hyödyntää koko esikouluvuoden ajan. Kuitenkin haastateltava kertoo koulutuksen auttaneen korjaamaan omaa asennoitumista ja tapojaan tukea kuulovammaista lasta. Päiväkodin henkilökunnan aktiivinen kouluttaminen lisää osaamista, sitoutumista ja varmuutta työskentelyyn erityistukea tarvitsevien lasten parissa. Tervaväylän koulutusjakso tukee tätä teoriaa, mutta sen toteutustapaa voisi muokata koulutettavia paremmin palvelevaksi.

4-vuotiaan kuulovammaisen lapsen kanssa työskentelevä sosionomiksi valmistunut haastateltava pohtii, että heti valmistumisen jälkeen olisi hyvin haastava lähteä työskentelemään kuulovammaisen lapsen kanssa, sillä kyseessä on erityisalue ja sitä varten tarvitaan tietoa muualta. Hän kuitenkin muistuttaa että kohtaaminen jokaisen lapsen kanssa on sama. Sosionomikoulutus antaa haastateltavan mukaan erinomaiset valmiudet lapsen ja perheen kohtaamiseen, mutta kuulovammaisen lapsen ohjaamista ja tukemista ajatellen koulutukseen voisi hänen mielestään lisätä erityispedagogiikkaa.

2-vuotiaan kuulovammaisen lapsen kanssa työskentelevä lastentarhanopettajan tutkinnon suorittanut haastateltava sanoo että kuulovammaisen lapsen kanssa toimimiseen voisi tarvita lisäperehdytystä silloin jos lapsen kanssa viitottaisiin tai käytössä ei olisi implanteja. Hän kuitenkin uskoo kuulovammaisuuteen liittyvien koulutusten olevan aina hyödyllisiä ja heidän työyhteisössään kaksi lastenhoitajaa ovat käyneet yhden päivän kouluttautumassa.

Jokaisen haastateltavan päiväkotiryhmän kuulovammainen lapsi käyttää implanteja ja kuulee, eli työskentely poikkeaa radikaalisti verrattuna esimerkiksi täysin kuuron lapsen kanssa toimimisesta. Haastateltavien mukaan kuitenkin kuulovammainen lapsi on ennen kaikkea lapsi, jolloin kohtaaminen ei poikkeakaan sellaisen lapsen kohtaamisesta, jolla ei ole kuulovammaa. Lisäksi jokainen lapsi ja kuulovamma ovat yksilöllisiä. Lastentarhanopettajan koulutus haastattelujen perusteella ei välttämättä anna riittävästi valmiuksia toimia kuulovammaisen lapsen kanssa, jos on vastavalmistunut tai kuulovammainen lapsi käyttää esimerkiksi pelkästään viittomakieltä tai on täysin kuuro. Jokaisen haastateltavan tapauksessa kuitenkin kuulovammaisen lapsen kohtaaminen vaikuttaa luonnolliselta ja heidän koulutuksensa, sekä työkokemuksensa antavat hyvät valmiudet toimia kuulovammaisen lapsen kanssa, jolla on implantti.

6.6 Päiväkodin henkilökunta toiminnan suunnittelijana

Kuulovammaisen lapsen päiväkotipäivän aikana kumpikaan haastateltavista ei koe lapsen väsyvän tarpeettoman paljon. Haastateltavat kertovat esimerkkinä, että ryhmäkoon kasvaminen tai ryhmään väliaikaisesti perhepäivähoidosta tulevat lapset tai metsäreissut, jossa harjoitetaan tasapainoa väsyttävät kuulovammaista lasta. Päiväkodissa kuulovammaisen lapsen aivot saavat levähtää päiväunien aikaan, kun kuulolaitteet otetaan pois. Haastateltavien mukaan lapsen väsymistä vältetään niin, että lapset jaetaan pienempiin ryhmiin leikkimään ja kiinnitetään huomiota siirtymätilanteisiin, joissa pyritään pitämään lapsimäärä pienenä ja sitä kautta vältetään melutason nousemista ja hälinää.

Esikoulussa taas haastateltava kokee kuulovammaisen lapsen väsyvän melun ja levottomuuden vuoksi. Esikoululaisen väsymistä pyritään ennaltaehkäisemään pienryhmätoiminnalla ja ulkoilulla. Haastateltavan mukaan ulkoilu lapsiryhmässä keskeyttää meluisan työskentelyn sisätiloissa, ulkona lapsilla on mahdollisuus ja tilaa liikkua vapaammin sekä tekeminen on selkeästi erilaista kuin sisätyöskentely. Haastateltava myös kertoo, että esikoulussa joudutaan etukäteen suunniteltua toimintaa muuttamaan lennosta lapsiryhmän levottomuuden mukaan, jotta ei luotaisi lisäpaineita kuulovammaiselle lapselle. Lapsen väsymisen huomaa esikoulupäivän päätyttyä lapsen jäädessä hoitoon siten, että lapsi kuulolaitteiden ottamisen jälkeen nukahtaa saman tien sikeään uneen. Kuulovammaisen lapsen kanssa haastateltavan mukaan opetellaan jo pelkkää kuuntelemista ja nämä tilanteet ovat haasteellisia lapselle, kun ei näe, vaan pelkästään kuulee. Lapsella joidenkin sanojen ymmärtämisessä saattaa olla vaikeuksia, jolloin kuvien käyttäminen kuuntelemisen tukena auttaa keskittymään ja säilyttämään mielenkiinnon

Päiväkoteihin sijoitettujen kuulovammaisten lasten mielenkiinto tekemiseen ja olemiseen vaikuttaa säilyvän hyvin. Neljävuotiaan kuulovammaisen lapsen mielenkiinnon ja motivaation säilyttämiseen vaikuttaa haastateltavan mukaan hyvin pitkälti avustaja ja hänen herkkyytensä ennakoita sellaisia tilanteita, jossa on mahdollisuus mielenkiinnon lopahtamiseen. Nuoremman kuulovammaisen lapsen kohdalla haastateltava kertoo, että iän ja varsinkin kuuloiän karttumisen myötä malttamattomuus ja päiväkodin tiloihin liittyvä uutuudentunne ovat vähentyneet ja sitä kautta mielenkiinnon säilyttäminen huomattavasti parantunut.

Kaikkien haastateltavien mukaan kuulovammaisen lapsi on hyvin motivoitunut ja innokas oppimaan ja olemaan kaikenlaisessa tekemisessä mukana. Kaikenlaiset kädentyöt, liikunta ja musiikki ovat kaikille heille mielekäästä, esikoulun lastentarhanopettaja mainitsee myös matemaattisten tehtävien tekemisen innostavan lasta, mutta taas laulamissa hän jää vähän enemmän taka-alalle. Kaikkien haastateltavien mukaan visuaalisuus ja motoriset taidot painottuvat vielä hivenen enemmän kuulovammaisten lasten toiminnassa.

2-vuotiaan kuulovammaisen lapsen päiväkotiryhmässä on toiminnan suunnittelussa otettu huomioon seikkoja, jotka auttavat rauhoittamaan tilanteita, joissa äänitaso nousee helposti, esimerkiksi siirtymätilanteet. Niihin laitetaan kerrallaan vähemmän lapsia ja mahdollisesti myös eri-ikäisiä. On myös tärkeää, että esimerkiksi ruokailun tai ulkoilun yhteydessä aikuinen on lähellä ja läsnä, jolla estetään lapsen turhautuminen, ”eikö kukaan kuuntele minua?” tai mahdollisten vaaratilanteiden varalle aikuinen on katsekontakti- ja kuuloetäisyydellä. Haastateltava kertoo, että kirjanlukutuokioilla kirjan taso valitaan niin, että se on kuulovammaiselle lapselle helppo kuunneltava ja sitä kautta hän pysyy keskittyneempänä. Ohjeita annetaan yksilöllisesti esimerkiksi kädentöissä niin, että tehtävänanto tulee varmasti ymmärretyksi ja aikuinen seuraa, että ohje on varmasti ymmärretty. On tärkeää, että ohjeiden annon aikaan lapsella on mahdollisuus nähdä sekä kuulla ohje, jolloin sen sisäistäminen on varmempaa.

4-vuotiaan kuulovammaisen päiväkotiryhmässä toimintaa suunnitellaan niin, että lapsella on mahdollisuus päästä mukaan tiettyihin tärkeisiin asioihin, vaikka hänellä on muun muassa puheterapia kaksi kertaa viikossa päiväkotipäivien aikana. Lauluhetkissä valitaan lauluja sen mukaan, että ne ovat myös kuulovammaiselle lapselle helppoja, esimerkiksi Fröbelin palikoita, jossa tutustutaan eri kehon osiin ja saadaan vartalo mukaan musiikin rytmiin. Toiminta suunnitellaan seuraavalle viikolle pienryhmittäin ja lapsen avustajaa kuunnellen, mikä tekeminen on juuri sitä lasta ajatellen tukevaa ja kehittävää.

Esikoulussa haastateltava kertoo toiminnan suunnittelun olevan haastavaa, sillä ryhmän lapsilla skaala oppimisessa on erittäin laaja. Hyväksi keinoksi todettu pienryhmiin jako toimii vaatimustasojen mukaisesti. Haastateltava kertoo, ettei ajattele sinänsä kuulovammaisuutta suunnitellessaan toimintaa, vaan ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon kaikkien lasten tiedot ja taidot. Hänen mukaansa kuulovammaisuus ei itsessään vaikuta toiminnan suunnitteluun. Toiminnan suunnittelu päiväkodissa on hyvin yhteneväinen teoriassa esiin tulleiden keinojen kanssa, eli hyvin yksilökohtainen ja lapsilähtöinen.

6.7 Avoin kasvatuskumppanuussuhde ja toimiva yhteistyö päiväkodin ja perheen välillä

Kaikki haastateltavat kertovat tapaavansa kuulovammaisen lapsen vanhempia joka päivä. He ovat kaikki kokeneet yhteistyön vanhempien kanssa vuorovaikutukselliseksi ja avoimeksi sekä lasta tukevaksi. Vanhempiin on alusta asti ollut helppo luoda luottamuksellinen kasvatuskumppanuussuhde, jossa molemmat osapuolet ovat samoilla linjoilla yhteisistä tavoitteista ja pelisäännöistä. Kaikki haastateltavat ovat samaa mieltä myös siitä, että vanhemmat ovat hyvin yhteistyökykyisiä. Haastateltavat painottavat vanhempien olevan oman lapsen elämän asiantuntijoita oli kyseessä erityislapsi tai ei. Heidän mielipiteensä ja ajatuksensa tulee aina ottaa huomioon ja toimia sen mukaisesti. Kasvatushenkilökunta kysyy apua ja ottaa ohjeita vastaan vanhemmilta ja heidän on perusteltava aina tekemänsä ratkaisut vanhemmille. Yksi haastateltavista kertoo avoimen keskustelun ja huumorin olevan se avain, jolla päästään haastavistakin asioista yli ja yhteisymmärrykseen. Haastateltavat kertovat, ettei vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ole tullut ongelmia eteen, ainakaan liittyen lapsen kuulovammaisuuteen. Lasten vanhempien kanssa on ollut siis helppo keskustella kuulovammaisuuteen liittyvistä asioista. Teorian esittelemiä erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyviä ongelmia ei esiintynyt haastateltavien mukaan.

Päiväkotien ja esikoulun kanssa yhteistyössä ovat puheterapeutti, kuntoutusohjaaja sekä Oulun yliopistollinen keskussairaala sekä Lapin keskussairaala. Erityislastentarhanopettaja tai kiertävä erityislastentarhanopettaja on mukana kuulovammaisen lapsen arjessa päiväkodissa enemmän, esikoulussa taas ei ollenkaan. Esikoulun lastentarhanopettaja kertoo puheterapeutin roolin olevan niin isossa asemassa että erityislastentarhanopettajalle ei edes ole tarvetta. Yhteistyötahoihin kuuluu myös oppimis- ja ohjauskeskus, joka tarjoaa kuulovammaisille lapsille tukijaksoja ja palvelukeskus.

7 POHDINTA

Haastattelun tuloksia ja aiemmin kirjoittamaani teoriaa verratessa huomasin paljon yhteneväisyyttä mutta sain myös kerättyä tietoa, joka kumosi teoriaa. Teoriaosuudessa asiat esitettiin mielestäni hyvin ongelmakeskeisesti, eli esiin nousi hyvin monentyyppisiä yleisiä ongelmia mitä kohdataan liittyen kuulovammaisuuteen päiväkodissa, mutta tulokset taas osoittavat juuri näillä kuulovammaisilla lapsilla olevan ryhmässään tasavertainen asema. Mahdolliset eteen tulevat ongelmat eivät liittyneet kuulovammaisuuteen. Kuitenkin on tärkeää muistaa tässä tilanteessa että kuulovammaisuutta on monenasteista ja jokainen lapsi on yksilönsä. Mitään ei voi yleistää. Yhtälailla huonokuuloinen, kuuro tai sisäkorvaistutellapsi voi kärsiä kiusaamisesta, liittyi se kuuloasioihin tai ei. Näiden haastattelujen perusteella kuitenkin voimme päätellä, että kiusaamista tai syrjintää lapsi ei saa osakseen kuulovammansa takia.

Tekemieni haastattelujen perusteella voi päätellä, että nämä kuulovammaiset lapset ovat sopeutuneet erinomaisesti päiväkotiryhmiinsä ja tärkeä sosiaalinen integraatio on onnistunut kaikin puolin. Kuulovammainen lapsi on alusta asti ollut tasavertainen osa lapsiryhmää ja muu lapsiryhmä on suhtautunut kuulovammaisuuteen, sekä kuuloapuvälineisiin neutraalisti tai positiivisesti. Kuulovammaisuuteen liittyvää kiusaamista tai syrjintää ei esiintynyt, mikä osoittaa suvaitsevaisuutta ja ennakkoluulotonta suhtautumista erilaisuutta kohtaan päiväkotiryhmässä. Yllättävää oli se, miten avustajan tarve vaihteli niin suuresti. Kuunteluolosuhteisiin oli kiinnitetty huomiota asianmukaisesti ja muutoksia tilaan oli tehty niissä puitteissa kuin se oli mahdollista. Päiväkotirakennukset eivät olleet ihanteelliset kuunteluolosuhteisiin nähden, mutta siihen on vaikea lähteä vaikuttamaan.

Olisi ollut hyvä saada tutkimukseen kuulovammaisia lapsia eri kuuloapuvälineillä tai esimerkiksi ilman tai vaikka viittomakieltä käyttävä. Oli hyvin vaikea löytää lähialueilta kuulovammaisia lapsia. Sisäkorvaistute on nykyään niin yleinen että suurin osa lapsista saa sen. Olisin saanut ehkä moniulotteisemman kuvan kuulovammaisuudesta päiväkotimaailmassa. Esimerkiksi täysin kuuroon lapseen

ilman kuuloapuvälineitä, viittomakieltä käyttävään tai huonokuuloiseen lapseen voidaan suhtautua täysin eritavalla päiväkodissa, kuin sisäkorvaistutetta käyttävään. Tällainen tilanne tuo myös erityyppisiä haasteita päivähoidon henkilökunnalle. Jäin miettimään, miten erilaista lasten vuorovaikutus olisi jos kuuloa ja puhetta ei olisi lainkaan mukana. Haluaisinkin siis jatkossa lähteä selvittämään, kohdistuuko syrjintää tai ennakkoluuloja esimerkiksi täysin kuuroa lasta, joka ei käytä kuuloapuvälineitä, kohtaan päiväkodissa ja minkälaisia haasteita se tuo päiväkodin henkilökunnalle.

Opinnäytetyöni ei kaikilta osin ehkä vastannut tutkimuskysymyksiini, sillä laajasta kuulovammaisuuden kirjoista pääsin tutkimaan sisäkorvaistutteen saaneiden lasten päiväkotielämää. Oikeastaan koko opinnäytetyöni voisikin näin jälkeinpäin olla otsikoltaan ja sisällöltään enemmän ”sisäkorvaistutteen saanut lapsi päiväkodissa”. Sain kuitenkin selville paljon hyviä arvokkaita lastentarhanopettajan näkemyksiä kuulovammaisen, tai sisäkorvaistutteen saaneen lapsen kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Vuorovaikutussuhteiden ja kommunikaation tukemisesta lasten oman aktiivisuuden ja omatoimisuuden ansiosta ei tähän opinnäytetyöhön ehkä saatu riittävästi vastauksia. Myös eteen tulleiden haasteiden vähäisyyden takia en saanut riittävästi tietoa mahdollisista kuulovammaisen lapsen tyypillisimmistä ongelmista. Kuitenkin sain paljon arvokasta tietoa kuulovammaisen lapsen kanssa hyväksi huomatuista toimintatavoista. Ainakin näiden lasten tapauksissa integraatio oli onnistunutta ja sain mielestäni hyvin vastauksen myös siihen, miten integraatio onnistuu. Sain näkökulmaa siihen, antaako lastentarhanopettajan pätevyys tarpeeksi valmiuksia työskennellä kuulovammaisen lapsen kanssa. Sain vastauksen myös siihen, miten perheen kanssa tehtävä yhteistyö onnistuu. Opinnäytetyöni mielestäni antoi hyvin positiivisen, mutta jokseenkin suppean kuvan kuulovammaisen lapsen päiväkotielämästä. Opinnäytetyötäni voisi mahdollisesti hyödyntää esimerkiksi päiväkodit, joihin on tulossa kuulovammaisen lapsi.

LÄHTEET

- Heinämäki, Liisa 2000. Varhais-erityiskasvatus lapsen arjessa. Helsinki: Tammi
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2014. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrükikoda.
- Jauhiainen, Tapani 2009. Audiologia. Helsinki: Hakapaino oy
- Kajaanin ammattikorkeakoulu 2015. Opinnäytetyöpankki. Hakupäivä 2.10.2015
<<http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Opinnaytetyoprosessi/SoTeLi/Opinnaytetyoprosessi/Eettiset-suositukset>>
- Kankkunen, Päivi & Mettälä, Fanny 2001. Erityispedagogiikan pro gradu – tutkielma. Varhaisen arvioinnin ja suunnittelun käytäntöjä varhaisvuosien erityiskasvatuksessa ja kuntoutuksessa.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino oy
- Kauppinen, Marjaliisa & Sarjanoja, Marketta 1993. Erilainen lapsi päivähoitossa. Por-voo: WSOY
- Kuuloavain 2012. Kuulovamman aste. Hakupäivä 12.2.2014
< <http://www.kuuloavain.fi/kuulovamman-aste>>
- Kuuloavain 2014. Apuvälineet. Hakupäivä 18.9.2014
<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/palvelut-ja-apuvälineet/apuvälineet>>
- Kuuloavain 2014. Kuulokoje. Hakupäivä 18.9.2014
<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kuulon-kuntoutus/kuulokoje>>
- Kuuloavain 2014. Luujohtokuulokoje. Hakupäivä 18.9.2014
<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kuulon-kuntoutus/luujohtokuulokoje>>
- Kuuloavain 2014. Sisäkorvaistute. Hakupäivä 23.9.2014
<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kuulon-kuntoutus/sisakorvaistute>
- Kuuloavain 2014. Aivorunkoimplantti. Hakupäivä 24.9.2014
<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kuulon-kuntoutus/sisakorvaistute/aivorunkoimplantti-abi>>
- Kuuloavain 2014. Television kuuntelu. Hakupäivä 24.9.2014
<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/palvelut-ja-apuvälineet/apuvälineet/television-kuuntelu>
- Kuuloavain 2014. Vuorovaikutus kielen ja kommunikaation perustana.

Hakupäivä 6.10.2014 <<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/vuorovaikutus-kielen-ja-kommunikaation-perustana>>

Kuuloavain 2014. Viittomakieli. Hakupäivä 22.10.2014

<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kieli-ja-kommunikaatio/viittomakieli>>

Kuuloavain 2014. Viittomakieli äidinkielenä. Hakupäivä 18.11.2014.

<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/kieli-ja-kommunikaatio/viittomakieli/viittomakieli-aidinkielenä>>

Kuuloavain 2014. Mihin lapsi menee päivähoitoon? Hakupäivä

25.11.2014. <http://www.kuuloavain.fi/tietoa/paivahoito-ja-koulu/mihin-lapsi-menee-paivahoitoon>

Kuuloavain 2014. Kuunteluolosuhteet.

<<http://www.kuuloavain.fi/tietoa/paivahoito-ja-koulu/kuunteluolosuhteet>>

Kuuloliitto 2009. Kuulon tehtävät. Hakupäivä 7.2.2014

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuuleminen/kuulon_tehtavat/>

Kuuloliitto 2009. Kuuleminen. Hakupäivä 7.2.2014

< <http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuuleminen/>>

Kuuloliitto 2009. Huonokuuloisuus. Hakupäivä 12.2.2014

< <http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/huonokuuloisuus/>>

Kuuloliitto 2011. Päivähoidossa on kuulovammainen lapsi. Helsinki: PrintComm

Kuurojen liitto 2014. Viittomakieli. Hakupäivä 18.11.2014. <<http://www.kl-deaf.fi/fi-FI/Viittomakieli/>>

Kuurojen liitto 2010. Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma. Vantaa: Multi-print.

Ladonlahti, Tarja & Naukkarinen, Aimo & Vehmas, Simo 1999. Poikkeava vai erityinen? Juva: WSOY

Laki lasten päivähoidosta 28.12.2012/909

LapCI ry 2014. Mikä on sisäkorvaistute? Hakupäivä 23.9.2014

<<http://www.lapci.fi/sisakorvaistute.html>>

LapCI ry 2014. Tekniset apuvälineet. Hakupäivä 24.9.2014

<<http://www.lapci.fi/tekniset-apuvälineet.html>>

LapCI ry 2014. SI-lapsen tukitoimet eri ikäkausina. Hakupäivä

26.11.2014. <http://www.lapci.fi/si-lapsen-tukitoimet.html>

Launonen, Kaisa & Korpijaako-Huhta, Anna-Maija 2000. Kommunikoinnin

häiriöt. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Opinnäytetyö. Koivunen & Hanna 2006. Integraatio päivähoitossa - lastentarhanopettajien käsityksiä integraatiosta päivähoitossa.

<http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2006/3f67ca_Helsinki_Koivunen_f1644.pdf>.

Opiskelutulkki. Termit tutuksi. Hakupäivä 12.2.2014

<<http://www.opiskelutulkki.fi/opiskelutulkkkaus/termit-tutuksi>>

Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa.

Helsinki: WSOY

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>.

Salo 2013. Integroidut erityisryhmät päiväkodeissa. Hakupäivä

26.11.2014. <http://www.salo.fi/attachements/2013-01-13T10-00-05341.pdf>

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy

Takala, Marjatta & Lehtomäki, Elina 2005. Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: FINN LECTURA Oy

THL 2014. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Hakupäivä 1.12.2014.

<<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/suunnitelmat/lapsen-varhaiskasvatussuunnitelma-vasu>>

THL 2014. Tuki varhaiskasvatuksessa. Hakupäivä 11.12.2014.

<<http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut/tuki-varhaiskasvatuksessa>>

Vantaa 2012. Kasvun ja oppimisen tuen linjaukset varhaiskasvatuksessa.

Hakupäivä 11.12.2014.

<http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaa/wwwstructure/86546_www_varhaiserityiskasvatus_raportti_2012.pdf>